

Ранко Раделић
**ЖРТВЕ ИСТОЧНЕ БИЛОГОРЕ
1991.-1997.**

ЗАВИЧАЈНО УДРУЖЕЊЕ "БИЛОГОРА"

Ранко Раделић

ЖРТВЕ ИСТОЧНЕ БИЛОГОРЕ 1991.-1997.

*Преглед страдалих Билогораца на
пројугословенској страни у грађанском
рату и послије њега*

1. издање

Издавач

Завичајно удружење "БИЛОГОРА"

Београд, Тоше Јовановића 16

bilogora@bilogora.rs

Редакција за штампане и електронске медије

office@bilogora.rs

Уредник

Ранко Раделић

Кмн.

Милан Дијаковић

Технички уредник

Слободан Боба Раделић

Штампа

„DONATGRAF“, Гроцка; Тираж 100

Слика на насловној страници: *На мјесту некадашњег логора
Јадовно / Душан Басташић, април, 2010./*

Ранко Раделић

ЖРТВЕ ИСТОЧНЕ БИЛОГОРЕ 1991.-1997.

*Преглед страдалих Билогораца
на пројугословенској страни
у грађанском рату и послије
њега*

БЕОГРАД, 2023. (7532.)

Нијемци нас позваше да бранимо и њих и Европу од бијесних Исмаилћана. За узврат нам дадоше потоке и ледине, шуме и брдине и ми дођосмо са својим стадима и јатима и својим дијелом неба.

Кад смо их одбранили, усправили и научили да говоре, њихова срца су и даље била нијема, а њихове ријечи режање и клетва.

Повели смо онда своју преживјелу нејач и старце и са собом понијели само небо.

Рани мраз на Билогори

Свједочење о невремену

Брошура коју имате у руци и која садржи имена страдалих Источнобегогораца на пројугословенској страни у грађанском рату 1991.-1995, као и убијених у постратовској атмосфери до 1998, само је један од пресека информација до којих се о тим догађањима до данас дошло. Од 2011. године, када је објављен први такав, назовимо га, процесни докуменат, дошли смо изгледа до сазнања о коначном броју сународника који су изгубили живот. Преостаје, ако за то буде могућности, да се додатно истраже чињенице о животу и погибији та 82 наша страдалника и о томе остави трајан запис потомцима.

За пуни, објективни, па и историјски приказ збивања на Билогори 1991, требало би свакако имати и увид у документе, исказе, пописе погинулих са друге, хрватске стране. Међутим, то је скоро немогућа мисија. Са једне стране, до поузданих свједока је тешко доћи, а тражити потребне информације у псеудонаучним текстовима попут оних код Петра Башића, Ивица Мишкулина, Ивана Самарџића или опскурним митоманским писанијама литерарног пара Дебић-Делић и сличних, залудан је посао. Има ту свега, а понајмање истине.

Прошло је 32 године од злосрећне јесени 1991. и раног мраза на Билогори. Свијет се тада, желим да вјерујем, из незнања дубоко огријешо о нас, баш као и са оном страшном четрдесетпрвом. Ми смо на најтежи начин дошли до спознаје и истина нам је данас јаснија од бистрог прољетног потока. Долази, чини се, вријеме испита за читаву људску расу и надам се да већина неће прекасно за ту истину отворити очи.

/PP/

Како је све почело?

Опсежан одговор на ово питање а који нас *ab origine* доводи у везу са догађајима на Билогори пред крај 20. вијека, морао би почети најкасније 1054. године, али и много, много раније, 5.508. п.н.е., све до почетака Винче и даље, до краја леденог доба, па и прије њега.

Економичнији приступ теми могли би започети са Махатмом Гандијем и његовим одговором на питање шта мисли о западној цивилизацији - *То би била добра идеја!* Морали би тада наставити са опширном причом о насељавању Срба у Билогору као хришћанског зида према надирућим Османлијана у другој половини 16. вијека, али и о одлуци сабора у Братислави 1741. о забрани у аустријском царству сваке друге вјере осим римокатоличке, о томе како су након одласка Турака 1699, почели притисци на унијаћење, прогони источне цркве и укидање првобитно стечених права.

Још краћи пут у прошлост води нас до крађе српског језика крајем 19. вијека, Анте Старчевића и "хрватског повијесног права", велеиздајничких процеса, али и до 200 Билогораца као солунских добровољаца.

Под још јачом лупом указала би нам се 3. земаљска конференција КПЈ 1924. у Београду и 4. конгрес КПЈ у Дрездену 1928. са експлицитном поруком - *Срушити империјалистичку творевину, Југославију*; подршка КПЈ усташком покрету у Лици и Далмацији 1932,¹ а ту би из историјске магле изренили Павелић и Броз како постају агенти британске МИ-6 1926, односно 1931. године. Са још једним кратким временским скоком од 40 година, већ долазимо до Савке, Трипала, буђења усташтва и на крају, до констатације Саве Лалић из М. Ператовице

(р. 1920.) о судбини билогорских Срба, изречене, истина, након 1991, али коју смо могли, да смо је питали раније, схватити и као као антиципацију:

Побијени су овдје и по логорима у Јадовну и Јасеновцу и свуда. А ми који смо остали, правли смо братство и јединство. Нама је Тито опет помого да страдамо и у овом рату.

¹ Раделић, Ранко, *Друг Тито јаше на челу колоне*, "Фрагменти, Завичајно удружење „Билогора“, Библиотека Задужбина, књ. 10, Београд, 2020, стр. 267-272.

Послије „хрватског прољећа“ 1971. и доношења Устава СФРЈ 1974, са дистанце од пола вијека је јасно да су мислећи људи тог времена, ропут Веселина Ђуретића, имали право са упозорењем да је створен механизам за рушење државе послје смрти „највећег сина наших народа и народности“.

Пред крај девете деценије 20. вијека, свјетски никоговићи и јужнословенски шљам створили су услове за почетак сукоба и данас је јасно да рата не би било да га та шака беспризорних „није хтјела“.

Све до 1990. бурна политичка збивања на тлу бивше Југославије и Хрватске могла су се посматрати као дрска манипулација становништвом, које је попут стада требало са пута који је био „пријелаз из социјализма у комунизам“ окренути у супротном правцу - у транзицију од социјализма у капитализам. Гдје смо били – нигдје, шта смо радили – ништа.

Преломна тачка у свијести српске популације Билогоре био је крај октобра 1990,² када је бандитска политичка структура ХДЗ-а илегално набавила оружје и подијелила га и својим присталицама у општини Грубишно Поље. Тада је то препознато као агенда из 1941, а још живо сјећање на скоро **4.000** српских глава страдалих на правди Бога у 2. свјетском рату и **3.678** прогнаних, људима од части је остављало само један избор.

² „U neposrednom smo kontaktu sa virovitičkim HDZ-om i 21. listopada 1990. god. dopremljeno je u Grubišno Polje 25 „kalasnjikova“ s borbenim kompletima, koje smo podijelili među povjerljivijim i borbeno sposobnim članovima HDZ-a iz Grubišnog Polja, M. Zdenaca, Pavlovca, Dražice i Velikog Grdevca.“ /Debić, Ivica; Delić, Ante, *Otkos*, "Matica hrvatska", Grubišno Polje, Bjelovar, 1999. стр. 36./

ЖРТВЕ 2. СВЈЕТСКОГ РАТА У ИСТОЧНОЈ БИЛОГОРИ						
Р. бр.	Народност	Цивилне жртве	Погинули борци	Погинули фашисти*	Сарадња са НДХ**	Σ
1.	Јевреји	142	4	-	-	146
2.	Мађари	49	35	41	34	159
3.	Македонци	-	1	-	-	1
4.	Нијемци	1	1	51	30	83
5.	Роми	270	4	-	-	274
6.	Словаци	1	1	-	-	2
7.	Словенци	3	1	-	-	4
8.	Срби	3882	559	12	12	4.465
9.	Хрвати	175	161	675	247	1.258
10.	Чеси	40	57	62	36	195
УКУПНО		4563	824	841	359	6.587

* У непријатељским формацијама у рату и након рата, ** Цивили сарадници НДХ и Нијемаца погубљени од партизана и власти након рата.

Већ у фебруару 1991. у Великој Ператовици је формиран Штаб ТО општине Грубишно Поље. Почетком марта 1991. у Малом је Грђевцу, код исте куће гдје је 50 година раније, 6. августа 1941. почео антифашистички отпор Билогораца против усташке власти, одржано је прво са-вјетовање новооснованог штаба на којем су усвојене стратешке одреднице дјеловања, које су дефинисале кључне потезе Штаба, како у повољном, тако и у непо-вољном развоју догађаја. Рат је био пред вратима и како је упамћено, по ријечима Живка Загорца: „ ... без ЈНА ми тај рат не можемо добити, а изгубити га не смијемо.“³

Идући мјесеци су декларисали руководство државе као оперетску институцију, а Словенци и Хрвати на дјелу доказали да је ЈНА само „тигар од папира“.

Послије првих жртава у Хрватској, крчки мир и мало наде су уз маргиналне инциденте тињали у Билогори,

---

³ Слиједећи оправдани став да се у том смутном времену не раде никакве биљешке или остављају писани трагови који би, да дођу у погрешне руке, могли угрозити животе, успио сам да из овог излагања вјерно упамтим, нажалост, у цијелости само једну реченицу. Кажем нажалост, јер је Живко Загорац изложио бриљантну анализу геополитичке ситуације каква се, *post festum*, могла чути тек више од двије деценије касније, а у којој је акценат био на пропасти СССР-а, издаји Русије од стране Горбачова и Јељцина, предвидљивост наступања Запада и реперкусијама свега тога на догађаје у Југославији. Предвидио је расап руководства земље и војске у којем се, као ни априла 1941. год., Билогорци на маргини крупних догађања нису имали чему добром надати. Тако се и примарни задатак новооснованог Штаба свео на спашавање најдрагоцјенијег народног блага, самих људских живота и глава, а по оној Билогорској - "Док је глава, биће и капа!"

Штаб ТО Г. Поље: Ранко Раделић, нач. штаба, Живко Загорац, пом. к-данта за полит. рад, Раде Чакмак, к-дант, Раде Кљајић, пом. к-данта за безбедност /Вел. Ператовица, септ. 1991./

на Ивањдан, 7. јула је прво наоружање пристигло у билогорска села охрабривши становништво, а онда је 30. јула 1991. све било готово. Из Вировитице је преко Лончарице, Велике Дапчевице и Дапчевачких Брђана и даље, кроз Грубишно Поље, магистралним путем прошла дуга колона до зуба наоружаних зенговаца.

Био је то буквално знак за узбуну. Да је такав конвој направио упориште у Дапчевици и контролисао пут, би-

Усташки симболи на путним ознакама почетком 1991.

ла би прекинута веза између села на истоку и западу, отпор узалудан, а јуришници ХДЗ „демокрасије“ могли без журбе одводити људе по списковима који су, уредно пресавијени, наложени касније у џеповима заробљених усташа.

1. августа 1991. Штаб ТО састао се на „слободној територији“, 11. августа успостављена контрола комуникације Вировитица-Грубишно Поље, 13. августа хрватски „časnik“ Ђуро Дечак са 150 „бојовника“ долази у Грубишно Поље, а 15. августа и приватна војска крчмара Стојана Густина из Вировитице започиње крвави пир у Грубишном Пољу, да не би домаће усташе попут фирера Анте Делића морали умакати шапе у српску крв. Минобацачка паљба 17. августа уперена на полицијску станицу и хотел „Билогора“ било је јасно упозорење у зурпаторским властима у Грубишном Пољу да се насиље Густинових кољача неће толерисати, 7. августа у Горњу Рашеницу усташе су послали у напад и оклопно

Православни храм св. Тројице у Великом Грјевцу, прољеће 1991.

Импровизовано хрватско оклопно возило PAM-AC 001, произведено у Грубишном Пољу, са исписом СЕДОМОР на вратима

возило „Пемац“ склепано у Г. Пољу, које је тромблонском мином Милорад Тихомировић уништио. И тако је рат постао свакодневни посао.

Уласком у састав Бањалучког корпуса и проглашавањем мобилизације 24. септембра, ТО општине Грубишно Поље је децидно одредило своју позицију у сукобу, а тиме и правне и друге посљедице у свеобухватном процесу који се неће моћи заобићи, а који ни 2023. године још није започео.

31. октобра, здруженим снагама општина Грубишно Поље, Бјеловар, Вировитица и Дарувар започело је „чишћење Bilogore“ од Срба.⁴

Предвиђајући такав сценарио, али и маргинализовање билогорских Срба од актуелних власти СФРЈ, Штаб ТО општине Г. Поље је мјесец дана раније организовано измјестио у Србију жене са дјецом до 15 година. Већ први губици (14 цивила и 12 бораца) оцијењени су као

SERIJ SAO KRAJINA
OPŠTINSKI ŠTAB TO
GRUBIŠNO POLJE

P O Z I V

Za _____ iz _____
Na osnovu Odluke Skupštine SAO Zapadne Slavonije i Naredbe
Komande Štaba TO Grubišno Polje, dužni ste da se odazovete
po ovom pozivu na mobilizacijsko mjesto _____
u roku od 12 sati po prijemu ovog poziva. Neodaziv predsta-
vlja dezenterstvo za što je predviđena najstroža kazna po
presudi Prijekog Vojnog ratnog suda.

U V.Peratovici 24.9.91.g. Komanda Štaba TO G.Polje:

неприхватљиви. Са друге стране, маргинализовање би-
логорског подручја од преосталих структура још посто-
јеће Југославије, предвиђање да ћемо послужити само
као пропагандни материјал, тим више ако више страда-
мо, није остављало оптимизма за дуже претрајавање у
завичајним селима, те је 31. октобра 1991. у 18,00 сати
Штаб ТО општине Г. Поље донио одлуку о повлачењу.

⁴ Ivan Plesaj zamjenik zapovjednika druge operativne zone, jav-
no je putem medija isticao: "treba očistiti Bilogoru", dok je sa
druge strane dopušteno emitiranje u radio postaji - Bjelovar,
totalno neustavne pozive na krvoproliće. Jure Šimić na grad-
skoj tribini HDZ-a na bjelovarskom paviljonu, u centralnom
parku - slao je srpskom življu poruke: "klali smo i klati ćemo!"
/Hrvatska Udruga građana za ostvarenje i praćenje građanskih
prava "Štit" – Bjelovar, *Kaznena prijava*, 15. svibnja 2003./

Одлуку о повлачењу на линију Турче-вић Поље – Дјаквац није било могуће провести. Непрекидну колону трактора, аутомобила, камиона и узнемиреног народа више се није могло зауставити. Сахранили смо своје мртве, а за то вријеме ријеку Илову прешло је и зачеље дуге колоне возила у којима су били житељи 23 комплетна билогорска села и дијелови још 15 других насеља.

Одмор колоне на Бучју - У првом плану Гина и Перо Хорват из Г. Ковачице

Девастирани споменици стријељанима у М. Грђевцу 1942. и жртвама фашизма у Великој Дапчевици (доље, фот. 2019.)

Прву, непотпуну евиденцију о жртвама направио је одмах по изласку из Билогоре Живко Загорац и упутио је Бироу владе Западне Славоније 26. фебруара 1992. г. Извјештај је садржавао 13 имена погинулих бораца и 5 цивила, чије страдање се тада могло документовати.

Установљењем традиционалног парастоса за страдале Билогорце, који се редовно почео одржавати од 2011. год, аутор је као прилог тексту *Хрватска акција Откос – тријумф усташтва и фашизма!*, објавио попис од 60 имена. У међувремену, од 2011. до 2022, текст и попис су објављивани на низ интернет портала⁵, међусобно су се у мањој мјери разликовали у детаљима и у броју жртава, у складу са новим сазнањима до којих се у међувремену дошло, тако да је и број познатих жртава од почетних 60

---

⁵ Раделић, Ранко, *Хрватска акција Откос–тријумф усташтва и фашизма!*; Објава на www.jadovno.com 24.10.2011. <http://jadovno.com/arhiva/bilogora/articles/ranko-radelic-hrvatska-akcia-otkos-trijumf-ustastva-i-fasizma.html>
<http://www.veritas.org.rs/jadovno-03-11-2012-panko-radelic-hrvatska-akcija-ot/>

Раделић, Ранко, *Жртве источне билогоре од 1991. до 1997.* з; Обј. 4. нов. 2012. на <https://srpskizurnal.com/category/све-објаве/весту/page/28/>

Пригодно, крајем октобра објављивани су више година у медијима у Србији пописи билогорских жртава базирани дјеломично на овим подацима - примјери из 2016. и 2017: <http://www.nspm.rs/hronika/25-godina-zlocinacke-operacije-otkos-hrvatske-paravojske-u-kojoj-su-ubijani-i-proterivani-srbi-iz-zapadne-slavonije.html>

<http://jadovno.com/26-godina-od-zlocinacke-operacije-otkos-hrvatske-paravojske-u-kojoj-su-ubijani-i-proterivani-srbi-iz-zapadne-slavonije/#.YoFpB8NByUk>

(2011) до 82 страдала 2023. године, што се може сматрати коначним. Преостаје да се утврди идентитет још двије жртве за које немамо имена, те покуша сазнати више детаља о личним подацима, као и околностима страдања о којима, због свједочењима из „друге руке“, имамо понекад нејасну, па и искривљену слику.

ПРЕГЛЕД БИЛОГОРСКИХ ЖРТАВА НА ПРОЈУГОСЛОВЕНСКОЈ ЗАРАЂЕНОЈ СТРАНИ	
Категорија жртава	Цивили 54 , војници 26 , убијени у хрватским формацијама 2
Национални састав	Срби 73 , Хрвати 3 , рођени у тзв. мјешовитом браку 6
Пол	Мушки 73 ; Жене 9
Мјесто страдања	Билогора 67 (цивили 48, војници 19) Барања 6 (цивили 2, војници 4) Остало 9 (цивили 6, војници 3)
Вријеме страдања	'91 до 30. окт. 33 (цивили 26, војници 7) <i>Откос</i> 27 (цивили 15, војници 12) 1992.-1995. 18 (цивили 11, војници 7) након рата 4 (цивили)
УКУПНО	82

Попис који слиједи направљен је на основу објављених и необјављених изјава и свједочења, те властитих биљешки, непријатељске документације, активности Документационо информационог центра „Веритас“, а значајан су допринос кроз казивање, писане поруке и исказе дали бројни Билогорци, па и они које је егзодус одвео практично на све насељене континенте. Ово је прилика да им се захвалим, али и упутим поруку свима

који имају примједбе, исправке и допуне информација о појединим страдалницима, личним подацима и околностима догађаја из тог времена, да се јаве.

Попис сарадника:

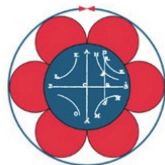
Милан Басташић, Б. Б, Миленко Бозета, Сузана Босанац рођ. Лалић, Стојко Врањеш, Анка Вукадиновић, Анка Вучковић, Далибор Вучковић, Петар Вучковић, Стеван Грубић, Слађана Гуглета рођ. Савић, Милан Дијаковић, Милка Дугошија р. Мачак, Стево Ђукић, Младен Кекековић, Раде Кљајић, Светислав Кнежевић, Александар Лолић, Васо Лолић, Живко С. Лолић, Драго Малекковић, Јован Мамула, Р. М, Недељко Мачак, Владо Милновић, Анђелка Мркшић, Драго Орић, Рајка Орозовић, Б. П, Немања Павловић, Милан Поткоњак, Љубан Покрајац, Зора Попржан, Стево Радаковић, С. Р., Зоран Сашаић, Спасо Секулић, Лазо Старчевић, Ђуро Торбица, Боро Трбојевић – Абљан, Љубиша Тулум, Јелена Царевеић, Даница Чакмак, Гојко Чизмић, Милица Шкрбина, Мирослав Шопаловић, Миленко Стојић и други. *1 /в ендноту 1, стр. 58./

Прва варијанта овог текста са пописом жртава је објављена у књизи: Раделић, Ранко, Фрагменти, Завичајно удружење „Билогора“, Библиотека Задужбина, књ. 10, Београд, 2020, стр. 15-49. Није предвиђено да тај материјал обухвати и друга непочинства хрватских власти, паравојних организација, па и појединаца који су учествовали у застрашивању српског становништва прије и у току ратних дејстава, паљевини кућа, као и масовно пљачки имовине српских домаћина након егзодуса, те као и вишеструком обезвређивању непокретности код њихове касније продаје.

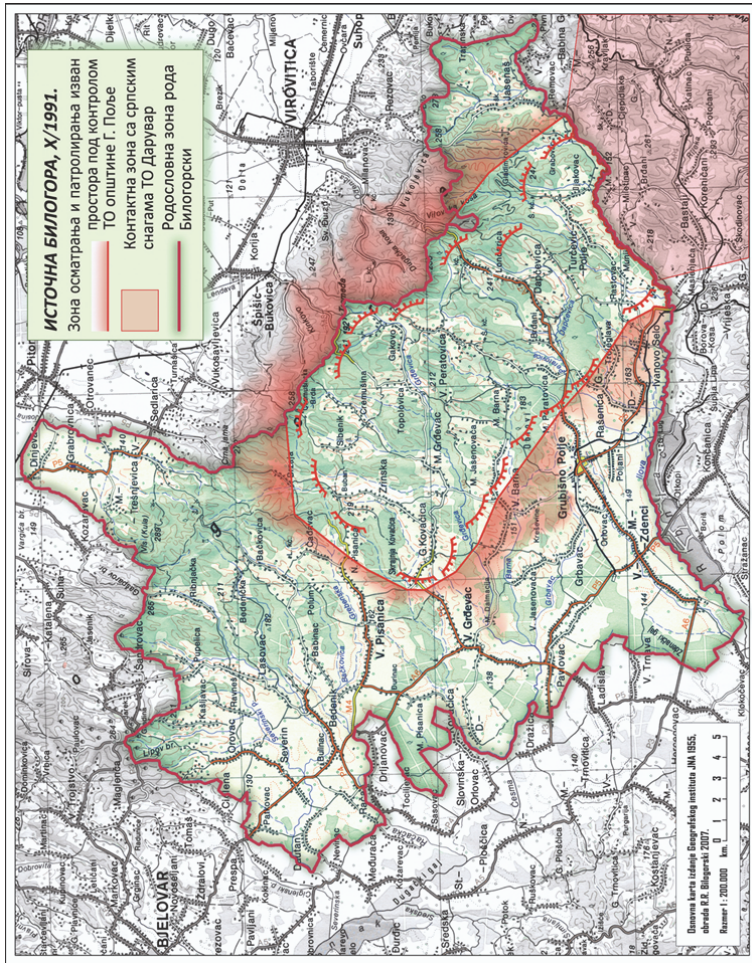
Пуна "рачуница" о нанијетој економској и другој штети Билогорцима у овом, али и у "оном" рату биће објелодањена, надамо се 2024. год. у опсежној двотомној монографији *Мрак и магла - Жртве источне Билогоре XX вијека*, а неће бити изостављена ни географија србомржње, од Хрватске, па преко Ватикана и Њемачке до гордог Албиона који већ вијековима истрајава у бешчасћу, лажи, злочинима свих врста широм свијета. Тешко је вјеровати да ће бити воље да се тај дуг намири, а када дође вријеме наплате, он ће, уредно укамаћен од '41, досећи вртоглаве милијарде, вредније од земље по којој данас ходају и ваздуха који дишу.

Наравно, не мислим на никакву освету, већ само на дубоко покајање, без кога ће бити прикраћени за плодове оног блага којег смо, хвала Богу, 1991. спасили из Билогоре.

**ПОПИС ПРОЈУГОСЛОВЕНСКИХ И
СРПСКИХ ЖРТАВА РАТА И ПОРАЂА
ПОРИЈЕКЛОМ СА ИСТОЧНЕ БИЛОГОРЕ
1991. – 1997. ГОДИНЕ**

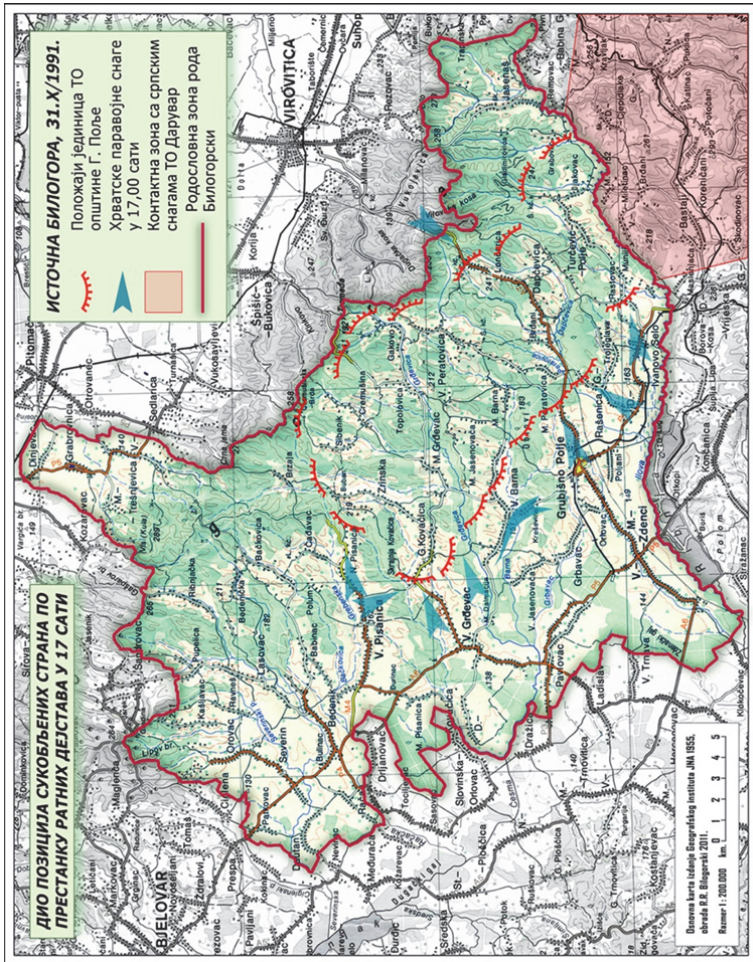

На мапи је приказан простор који је од јула до 31. окт. 1991. контролисала ТО општине Грубишно. На нешто ширем простору источне Билогоре српско становништво било је од 16. вијека старосједилачко и већинско све до 2. свјетског рата..

А/ ПОГИНУЛИ У САСТАВУ СРПСКИХ ВОЈНИХ ФОРМАЦИЈА

1. **БЕРАК Чедо МИЛИВОЈ**, Србин из Лончарице, рођен 2. јан. 1967. г. (Голо Брдо), погинуо код Ивановог Села 21. септембра 1991.
2. **БИЖИЋ Филип СПАСОЈЕ**, р. 15. дец. 1942, Брзаја, борац ТО из Горње Ковачице одакле је пошао у егзодус већ начетог здравља. На Звечеву му је позлило, покушао је ући у један од аутобуса посланих за превоз избјеглица, али му то Вељко Џакула није дозволио под пријетњом оружја, тврдећи да су аутобуси намијењени само за жене и дјецу. Наставио је пјешке и на понтонском мосту код Струга доживио инфаркт и онесвијестио се. Превежен у тракторској приколици у болницу у Босанску Градишку и преминуо након три дана, сахрањен у Бањалуци.
3. **БОЈИЋ НН ДУШАН**, Србин из Велике Ператовице, рањен 21. септ. 1991. код Ивановог Села, након одласка са Билогоре погинуо на Влашићу (1993) у саставу Војске Републике Српске.
4. **БОЈИЋ Симеон ДУШКО**, Србин из Малог Грђевца, р. 15. сеп. 1965. у Јаворанима (БиХ), погинуо на положају у Зрињанским брдима 31. октобра 1991. године погођен снајпером, сахрањен у Гакову.
5. **БОРОТА Стево БОЖО (БОШКО)**, Србин из Грубишног Поља, р. 19. јан. 1952. г. у Горњој Рашеници, погинуо као припадник Барањске дивизије приликом напада хрватских снага 1993. г. на дравском насипу у близини Новог Невесиња.
6. **ВЕРИЋ Ђуро ВЕСЕЛКО**, Србин из Бачковице, рођен 2. дец. 1965, рањен и заробљен код И. Села 21. сеп. 1991.

31. окт. 1991. бранитељи се суочавају са 6-10 пута већом силом хрватске паравојске и задржавају све линије одбране до јутра, 1. новембра, док се народ из 23 села и дијелова још 15 насеља није повукао на линију Турчевић Поље – Дјаковац.

По изјави свједока Миливоја Барешића који је радио у бјеловарској болници прије него што је напустио Хрватску и преселио се у СР Југославију, Веселко је након заробљавања спроведен у бјеловарску болницу одакле му се губи сваки траг, а има и непровјерених тврдњи о томе да га је на крају убио Вељко Марић и да је закопан булдожером у кукурузима Зденка Зиме, који је имао имање на улазу у насеље Пољани.

7. **ГЛЕЖНИЋ Никола ДУШКО**, Србин, рођ. 9. јула 1969. у Великој Дапчевици, погинуо 31. октобра у Растовцу, сахрањен 1. новембра 1991. год. на гробљу у Дјаковцу

са још двојицом другова уз почасну паљбу.

Споменик Душку Глежнићу на православном гробљу у Дјаковцу, гдје су на том мјесту 1. новембра 1991. године сахрањени још Роберт Смиљанић и Миленко Шукић.

8. **ЗОРИЋ НН ЖЕЉКО**, Србин, погинуо 14. октобра 1991. године у Растовцу.

9. **ИЛИЋ Ђуро ЈОВО**, Србин, р. 22. октобра 1948, Зринска, погинуо на положају у Зрињанским брдима 31. октобра 1991.
10. **КЛЕУТ Митар (Миле?) ДРАГОЉУБ**, Србин, р. 1962. год, Јасенаш, погинуо од гранате у Цјепидлакама 18. окт. 1991.
11. **КОКОТ НН МАРИО** из Грубишног Поља, погинуо у Растовцу 31. октобра 1991. г. и спаљен од стране хрватских бојовника заједно са Познић Живком. /Мјесто страдања је изгледа спорно. У поруци Зорана и Цеце Сашић од 11. новембра 2022. се децидно тврди: "... ima jedan podatak za koji znam da nije tačan, Mario Kokot је ubijen u Kozarcu, Baranja"/.
12. **КУЧЕРА Јарослав ВЛАДИМИР**, р. 15. авг. 1968. год, Грубишно Поље, по оцу из Грбавца мађарског, по мајци српског поријекла. Рањен код Ивановог Села и заробљен у Тројеглави 21. септ. 1991. од припадника хрватске паравојске и послије мучења погубљен. О томе детаљније пише Миленко Стојић:
"... обе ноге су му биле скроз смрскане, сам није могао да се помери. Нашао га је саборац Стојић Чедо који га је склонио са линије пуцања иза куће и ту му преврио ноге, зауставио крварење и имобилизовао помоћу летава од тарабе. Носио га на леђима док је имао снаге и на врх села сакрио га поред једног сјеника – штагља у намјери да још некога пронађе и да се врате по њега. У близини није нашао никога, јер су се сви повукли. Када их је пристигао вратили су се по Владимира, али су хрватске снаге заузеле то место и они су наишли на бункер из којег је отворена митраљеска паљба, те је том приликом тешко рањен Виктор Бауман по националности Словенац, који је

живео у Великој Ператовици и био припадник ТО. Касније се пронела прича да су Кучеру пронашли живог и да га је Марић Вељко питао како му је међу четницима, с обзиром да је Владимиров отац Мађар а мајка Српкиња, и да ли би опет ишао са четницима? Владимир му је одговорио да га Срби поштују и цене и да кад би могао да бира опет би се тако определио. На то је Марић Вељко извадио преволвер из футроле и убио га."/

13. **ЛАЗИЋ Саво ЗОРАН,*2** рођ. 10. октобра 1970. год. у Имљанима у БиХ, досељеник из Босне у Нову Писаницу. Рањен 31. окт. 1991. у Зрињанским брдима, остављен од стране Милаковић Мирослава код куће Пере Ребића у Зринској. Из свједочења Мирослава Шопаловића и Боре Трбојевића (Абљана) није јасно да ли су га тзв. Зенге други дан нашли код куће Ребића или Душана Шарића „гдје се некако довукао“. Зоран је одведен у затвор у Бјеловару, након тога (информација од Стеве Ђукића) су га вукли везаног по Зринској и Н. Писаници, потом га убили и закопали на старом путу од В. Барне према “бари” у Грубишном Пољу.
14. **ЛАЛИЋ Гојко ГОРАН, Србин** из Грубишног Поља, р. 24. 11. 1973, погинуо у Барањи 16. 8. 1995. у саставу Барањске дивизије на линији одбране према Осијеку.
15. **МИЉАНОВИЋ Милан ЗДРАВКО, Србин** из Јасенаша, р. 1960, погинуо 2. септембра 1991. на мосту на ријеци Илови према Ремовцу. Тог дана припадници хрватских снага, полиције и ЗНГ из три правца су напали Јасенаш, а осим Здравкове погибије, рањене су још три жене и два борца територијалне одбране – Душан Станчић и Владо Милновић. Са подручја ис-

точно од Илове погинуо је тада потпоручник МРАКОВИЋ ЗОРАН из Дарувара, као и три припадника ТО из Бастаја, који су нађени заклани у шуми (ВУЈНОВИЋ *Блажа* ЈОВО р. 9. јан.1959. г. у Великим Бастајима и ЗАБРДАЦ *Матија* РАДОВАН р.1963. у Ловасу, док за трећег постоје контрадикторни подаци које нисмо посебно истраживали, пошто их ни родословље ни мјесто боравка прије рата не веже за источну Билугору. У подацима које је објавио Музеј жртава геноцида у Београду⁶, највјероватније су измјешани подаци о два погинула 2. септембра 1991. - МРАКОВИЋ Петар СЛАВКО р. 13. октобра 1962. у Батињанима и МРАКОВИЋ Петар СЛАВКО р. 1962. г. у Дарувару.

16. **МРКИЋ** Љубан **МИЛЕ**, Србин р. 12. септ. 1949, Велика Далчевица, погинуо 22. августа 1995. у Тополику у Барањи у саставу Барањске дивизије.
17. **ПЕНДЕЉ** Ђуро **НЕНАД**, Хрват из Мале Ператовице, рођ. 1968, погинуо у Горњој Рашеници 31. октобра 1991. од тенковске гранате. Сахрањен код Частека у дворишту.
18. **ПОЗНИЋ** Раде **ЖИВКО**, Србин из Малих Зденаца, рођен 1. јан. 1957. године у Турчевић Пољу, заробљен од припадника ЗНГ у Растовцу на стражи 31. октобра 1991, а по непровјереним информацијама, звјерски мучен, набијен на колац и жив спаљен. Према другој верзији, он је са још два заробљена саборца, Мариом

---

⁶ *Списак српских жртава рата и пораћа на подручју Хрватске и бивше РСК 1990-1998*, Dokumentaciono inf. centar "VERITAS", Београд, 4 авг. 2015, <http://www.muzejgenocida.rs/2/spisak-srpskih-zrtava-rata-i-pora%C4%87a-na-podru%C4%8Dju-hrvatske-i-bivse-rsk-1990-1998-godine>

Кокотом и Робертом Смиљанићем - Пајуром везан жицом у штагљу, гдје су потом живи изгорјели када су хрватски војници запалили сјеник.

19. **РАДОЈЧИЋ Милан НЕНАД**, Србин, р. 1970. г, Горња Ковачица, погинуо приликом напада хрватских снага 31. октобра 1991. у Горњој Ковачици. Ненад и отац Милан буквално су бранили властиту кућу и прилаз селу од усташа који су надирали из правца Вел. Писанице и св. Ђурђа. Кад је Ненад рањен и пао „Милан баца аутомат и преда се. Милана вежу за тракторски прикључак, а Ненад лежи на земљи тешко рањен. У великим мукама каже оцу – Јој тата ал је тешко умријети! На то један усташа извади пиштољ и убије га хицем у чело пред оцем Миланом.“ /Док. Г. Чизмић/.
20. **РАДУКА Бранко БРАНКО**, Србин, р. у Јасенашу, гдје је и погинуо 2. септембра 1991. године

21. **САВИЋ Сава НИКОЛА**, Србин, рођен 27. јан. 1950. године, Зринска. Послије повлачења из Билогоре са породицом је био у Руми. Мобилисан је и одведен на ратиште код Коренице 16. јуна 1995. Заробљен у „Олуји“ и убијен метком у потиљак 8. августа 1995. на аеродрому „Жељави“. 2008. је идентификован и сахрањен у Руми. *3

22. **СМИЉАНИЋ Драго РОБЕРТ**, рођ. 1966. (1967?), зван Пајур по оцу Пајур Драги из Зелине. Одрастао је код дједа Смиљанић Саве из Растовца, гдје га је мајка Љу-

- ба (сестра Ђуре Смиљанића који је са сином Душком након 1991. у Борчи) оставила послуже пропале везе. Погинуо је од снајперског хица 31. октобра 1991. год. на положају у школи у Растовцу, сахрањен 1. новембра на гробљу у Дјаковцу.
23. **ФАРКАШ НН ЖЕЉКО**, рођен у Сибенику у мјешовитом браку од оца Мађара и мајке Хрватице, погинуо у Барањи 1993.
24. **ХОРВАТ НН ЂУРО**, Хрват из Чађавца, погинуо у Растовцу 31. октобра 1991. године.
25. **ЦВИЈАНОВИЋ НН ДУШАН**, Србин, из Лончарице, рањен 21. септ. 1991. у Горњој Рашеници, погинуо год. 1993. на Влашићу у саставу Војске Републике Српске.
26. **ШУКИЋ Васо МИЛЕНКО**, Србин, р. 17. нов.1962. год. у Великој Барни, погинуо 31. октобра 1991. године у Растовцу од тенковске гранате. Сахрањен 1. новембра на гробљу у Дјаковцу.

Командант Раде Чакмак у разговору са борцима из Сибеника; Мали Грђевац, 23. септ. 1991.

Б/ УБИЈЕНИ И ПОГИНУЛИ ЦИВИЛИ

27. **ВАСИЉЕВИЋ НН МИЋО**, Србин, цивил из Грубишног Поља, убијен од МУП-а РХ (Вељко Марић⁷ 21. сеп. 1991. год. у Грубишном Пољу). По хрватском извору⁵ – „У terorističkom napadu teško je ranjen terorista Mišo Vasiljević, nakon operacije u Medicinskom centru Vjelevar je preminuo.“
28. **ВЕЛАГИЋ БРАНКО** из Грубишног Поља ухваћен и одведен у Пакрачку Пољану и стријељан у рибњаку, метак му је прошао кроз груди. Када су извршиоци отишли по другу групу успио је да побјегне и преживио. Појавио се као свједок против Мерчепове групе, остао да живи у Грубишном Пољу и 1997. или 1998. отишао у шуму да доведе дрва, гдје је убијен. Службено - настрадао је под неразјашњеним околностима. /Извор: Миленко Стојић/

⁷ Вељко Марић, предратни криминалац и вишеструки убица у рату, ухапшен је у Димитровграду при покушају преласка у Бугарску, на основу међународне потјернице, 17. априла 2010. г. Осуђен, а послије неколико година проведених у затвору у Србији, предан Хрватској, гдје је ускоро пуштен на слободу. Уз Васиљевић Мићу из Грубишног Поља, Марић се терети и за убиство Слијепчевић Петра из Раствова и Стевана Тврдоријеке из Г. Поља. Марић је такође убио Спасу Милошевића, још прије почетка ратних дејстава 1991, полицајаца у овом мјесту и супруга Милкице р. Јандрић из Доње Ковачице и оца двоје дјеце. По причи која се преносила међу Хрватима, Марић је носио револвер у отвореној футроли и на њему имао седам урезаних цртица још 1991, што је требало да представља број убијених Срба.

⁵ Ratna neprijateljska dokumentacija dana 7. listopada 2014 - <http://usdr-rh-bilogora91.hr/?cat=23>

29. **ВУДРАГ НН ДАНИЦА**, р.1920, старица из Вел. Дапчевице, села на магистралном путу Грубишно Поље - Вировитица убијена током зиме 1992. рафалом из аутоматске пушке које су испалили припадници вировитичке јединице ЗНГ која се враћала са ратишта код Пакраца. Детаље о убиству сазнала је Даничина унука Јованка (ћерка Шегић Николе из Мале Ператовице и Милке р. Вудраг која је умрла као избјеглица у Барањи) удана за Вучан Марка у Словенији.

Мика Лолић, кћер Дане и унука Данила Лолића из Дапчевачких Брђана се удала код Трбојевића у Велику Ператовицу, а њена ћерка **Даница** за Вудраг Стеву у Велику Дапчевицу, гдје је имала Јованку и Милку. Даница је имала још троје дјеце и једну од најтрагичнијих билогорских судбина, тако да због сувог, фактографског набрајања људи и догађаја аутор од будућег читаоца ових редова тражи опрост. Једно од те дјеце, Драгу Вудрага у доби од око двије године, усташе отимају са непознатим бројем других малишана 1941. године у парку у Грубишном Пољу (по неким индицијама Драго је данас у Канади). Даница успје-ва накратко побјећи усташама, тада је већ поново била трудна и они је сустигну, она пред њима роди близанце које ови одмах, пред њеним очима убијају.

Даница је имала кућу у Великој Дапчевици одмах преко пута Марка Јуришића, једног од свега неколико Хрвата у оближња три српска села и којем у два рата „ни овца није фаљела“. Даница 1991. остаје у кући по одласку Срба из Билогоре и хрватски бојовници је убију у дворишту Филипа Глежнића. Тако се круг злочина затворио.

30. **ВУКОВИЋ** *Захарије* **ЗОРКА**, *Српкиња*, рођена *Кравић* у Турчевић Пољу, стара 75 година, погинула у окт. 1991. г. приликом гранатирања Турчевић Поља са положаја тзв. „topničke grupe 52. samostalnog bataljuna ZNG-a Daruvar“.
31. **ГАШПАРОВ** *Томо* **ЉИЉАНА**, *Српкиња*, рођ. *Вучковић* 1970. из Велике Трешњевице, убијена 17. септембра 1991. у спаваћој соби у породичној кући њених родитеља којима је дошла у посјету и на коју је испалена тромблонска мина. У Великој Трешњевици није у току рата било борбених дејстава, а по изјави Поткоњак Милана из овог мјеста, извршиоци злочина су припадници ЗНГ Републике Хрватске. Повод за убиство је вјеројатно супруг Љиљанин, Хрват са којим је била у браку од 4. маја исте године и који је отишао у Њемачку да избјегне мобилизацију у хрватску војску. Послије убиства, припадници ЗНГ одводе те ноћи у импровизовани затвор Љиљанину мајку Анку и брата Далибора старог 16 година, туку их и муче на незамисливо монструозан начин два дана. По изјави Анке Вучковић, ту би били убијени да их није извукла хрватска полиција после пријаве њиховог несатанка од стране комшинице из хрватске породице. О усташкој традицији и карактеру ЗНГ довољан је овај доказ о тортури над дјецом.
32. **ГЛЕЖНИЋ** *НН* **СТЕВАН** зван Кузман, р. 1920 (1934?), Велика Дапчевица, затекао се 3. новембра 1991. у Лончарици, гдје су га заклали хрватски бојовници из Вировитице.
33. **ГЛУМБИЋ** *НН* **ЛАЗО**, *Србин* из Малог Раствова, убијен 1991. од усташе Рајзл Фрање званог Хорина по презимену мајке. Рајзл је познат и по томе што је за-

палио храм св. Димитрија у Растовцу, споменик културе нулте категорије по класификацији UNESCO.

/Извор – Душан и Блаженка Бајевић из Растовца./

34. **ДРАГИЧЕВИЋ Стевана ЕМИЛ**, Србин, рођ. 1921. из Горње Ковачице, као избјеглица из Билогоре се нашао у Барањи, гдје је и остао живјети после рата у селу Грабовцу. Убијен је у августу 1997. године, када је на њега пуцано из аутомобила у тренутку када је носио млијеко комшијама.
35. **ИБИШАЈ Тем МИРОСЛАВ**, р. 22. апр. 1963. у Малом Грђевицу од оца Албанца и мајке Српкиње, био је предмет хрватских пропагандних лажи попут оне о Луци Шербеџија из Тополовице коју су тобоже „џетници“ убили у Зринској, а радило се о томе да је она боравила код Балог Ђуре, Хрвата из тог мјеста, који је из само њему познатих разлога активирао у кући бомбу од које је Луца погинула. Тако је и за Мирослава Ибишаја, ваљда због његовог по оцу албанског поријекла медијски експлоатисана прича о томе да су га Срби убили. У најбољој усташкој традицији Мирослав је чак сликан са ножем у грудима, а вјероватно због потреба „педагогије“ постоји, да се традиција не заборава, и групна слика са жртвом. Истина је да је он један од оних цивила који су остали у билогорским селима, није због психичких сметњи носио ни пушку као његова браћа, а после повлачења српских снага су га убили хрватски бојовници по уласку у Мали Грђевац, 1. новембра 1991. године. Постоје индиције да је прво одведен у Велики Грђевац и у том мјесту ликвидирао.

Детаље тог догађаја сазнао је и испричао Миленко Ибишај, брат Мирославов који се као и трећи брат

- Милорад 1991. године борио у саставу ТО општине Г. Поље, био је и рањен, а након Билогоре се нашао у саставу Војске Републике Српске.
36. **ЈАВОРИНА НН МИЛАН**, Србин, рођен 1951. у Малој Дапчевици, радио је у комуналном предузећу у Грубишном Пољу и био свједок свих сахрана страдалих. Послије одласка Срба из Билогоре инсценирана је саобраћајна несрећа у којој је Милана пред зградом управе Шумарије у Грубишном Пољу прегазио извјесни Иван Чвек.
37. **ЈОВЕТИЋ Стојан НЕДЕЉКО**, из Чађавца, ухапшен 8. октобра 1991. године у Великој Писаници. Непознато гдје је убијен, иако има индиција да је то било у Бјеловару. /в. *2, стр. 58./
38. **КОЧИЋ НН МИЛКА**, Српкиња из Тополовице, убијена 2. новембра 1941. год. од стране члана хрватских паравојних формација, извјесног предратног криминалца Ченгића, који је сазнао да Милка има знатну количину девиза у облику њемачких марака. Информација потјече од такође предратног криминалца Рудолфа Трегнера званог *Јумбо*, којег је Ченгић осујетио у плановима. У ранијем времену је Милка била учитељица у Тополовици и у Великом Грђевцу, а краће вријеме и у Малој Писаници.
39. **КРАВИЋ Милан РАДЕ**, Србин, рођ. 1933, Дапчевачки Брђани, ухапшен од припадника ЗНГ новембра 1991, држан једно вријеме у затвору у Бјеловару и пуштен. На путу кући у Дапчевачке Брђане нестаје у шуми иза Грубишног Поља гдје је и нађен мртав. Сахранила га је ћерка у Дапчевачким Брђанима.
40. **ЛАЗИЋ Стево ЗДРАВКО**, Србин, р. 23. јуна 1954, из Бачковице, убијен 8. октобра 1991. године. Здравко

је требао имати раднике за пољске радове, па је пошао дан раније у Велику Писаницу по намирнице, али и да прода телад за које је тог дана био откуп. По истом послу са њим иде и Царевић Миленко. Здравко тог дана продужује и у Велики Грђевац, а у повратку га хапсе полицајци хрватске војске код угоститељског објекта „Шумска вила“, под оптужбом да вози „крух за ћетнике“ и живог баце у септичку јаму на војнополицијском полигону у шуми Кукавица између Великог Грђеваца и Мале Писанице.

41. **ЉУШТИНА Илија НИКОЛА**, рођен 1920. у Јасенашу. Послије напада хрватских снага на Јасенаш 2. септ. 1991, становништво овог насеља се повукло према Цјепидлакама гдје је један дио и остао, док су се остали вратили у Јасенаш. У поновљеном нападу на мјесто, средином септембра, ови цивили су заробљени и држани у импровизованом логору у сеоској школи, одакле су под контролом пуштани у току дана да нахране стоку. Један од њих, Никола Љуштина је након премлаћивања од стране хрватских војника умро од задобијених повреда.
42. **МАНОЈЛОВИЋ НН СВЕТО** /по запису Миленка Стојића ради се о презимену **Михајловић**/ поријеклом из Гакова из којег се приликом расељавања села 1962. године преселио у Шпишић Буковицу. Због пријетњи, 1991. године долази у Малу Барну гдје је имао викендицу и гдје му је отац дошао 1962. По свједочењу Светине супруге, она се приликом повлачења са Билогоре одвезла у приколици са породицом Стопоња, а Свето је остао у Малој Барни гдје су га усташе ухватиле. Син му је тада био у Вировитици, ћерка Невенка у Пчелићу, возили су га до њих тражећи нека до-

кумента, а потом вратили у Малу Барну и тамо, вјероватно током мјесеца новембра, објесили. У једном хрватском извору - *Kronologija područja Bilogore 1990.-1991*, 6. listopada 2014, стоји – „5.11. 1991. ... *Iz Male Barne protjerana je zaostala grupa četnika koja je protjeivala hrvatski živalj i palila njihove domove*“ – <http://usdrh-bilogora91.hr/?author=6>

43. **МАЧАК НН АНА**, Српкиња из Малих Зденаца коју су припадници хрватске паравојске намјерно прегазили 1991. аутомобилом у овом мјесту. Ана је у сродству са једном од бројних породица Мачака из Мале Јасеноваче које међусобно нису у ближој родословној вези - Раде Мачак је оженио Марију, сестру Јована Мачка, те су имали ћерку удану у Павловац и сина Јована који је са супругом Аном имао сина Ненада (1952. - 2004.) и ћерку Милку Дугошија (р. 1955. г.) која данас живи у Батајници. По изјави Мачак Недељка, унука Јована Мачка (Маријиног брата) из М. Јасеноваче (сада у Руми), Ану је на мосту пред кућом у Малим Зденцима ударио возилом Перо Декаловић из Павловца, прије рата возач у МИ "Зденка" Велики Зденци. Ана је од ударца преминула, истрага и судски поступак нису након тога вођени, тако да је то била основа за тврдњу из првобитног извора да је намјерно ударена.
44. **МАЧАК Петар ДРАГАН**, Србин, р. 22. јуна 1968. г. у Грубишном Пољу. Ухапшен је идући кући аутом са посла, 14. августа, потом мучен и убијен у Грубишном Пољу 16. августа 1991. године од припадника јединице Стојана Густина за којег се, на основу расположивих чињеница, може закључити да је био један од оних који су одлучивали о животу и смрти. Како пи-

ше Миленко Стојић, на суђењу Вељку Марићу помињан је велики бунар у Горњој Рашеници у шумарку званом *Жировњак*, за који се сумњало да је у њега бачен Драган Мачак, јер је његов аутомобил, "FIAT 126 P", дуго времена био поред тог бунара видљиво избушен мецима. Након суђења је "у врло кратком периоду тај бунар био затрпан са великом количином бетонских блокова".

Припадници МУП-а и ЗНГ Републике Хрватске под командом активисте ХДЗ-а **Стојана Густина** из Вировитице, локална хрватска паравојна формација под политичком контролом вође ХДЗ-а **Анте Делића** из Грубишног Поља и полицајци из грубишнопољске полицијске станице под вођством начелника **Стеве Глагојића** /По неким тврдњама тадашњи је начелник Шандор Тот/, незаконито су ухапсили и држали под тортуром у импровизиваним затворима у Грубишном Пољу и подруму хотела „Билогора“ у току августа 1991. године низ Срба из Грубишног Поља и околине. Тада су малтретирани и физички злостављани (батињање, рањавање ватреним оружјем, сакаћење, пљачкање, хапшење и одвођење у непознатом правцу и убијање ухапшених) **Милан Бозета**, **Илија Стојић**, **Милорад Бубић**, **Млађен Кекеровић**, **др Душанка Даљуг**, **Боривоје Димић**, **Живко Сукур**, **Живко Ђетковић**, **Милан Дробац**, **Ђуро Љуштина**, **Драган Мачак**, **Милорад Торбица**, **Милојко Рајлић**, **Спасоје Милошевић**, **Саво Карановић** и други. У тортури су активно учествовали и неки локални активисти ХДЗ-а.

О тим догађајима постоји низ свједочења, од једног од мучених коме су одсјекли уво (Млађен Кекеровић – „Извјештај Српског сабора о прогону српског народа и

етничком чишћењу Западне Славоније од стране власти Републике Хрватске“, страна 5, Анекс II), преко извјештаја СПЦ-а (митрополит Епархије загребачко-љубљанске Јован) М. бр. 324/92 од 05. децембра 1992. и свједочења размјењених заточеника попут Живка Сукура и докторке Душанке Даљуг, па до изјава раднице хотела „Билогора“ Недељке Рајлић.

Иза углаћене спољашњости, хотел „Билогора“ у Грубишном Пољу крије страшне тајне мучилишта за Србе 1991. године

Неколико сведочења је објављено у књизи: Bastašić, Milan, *Bilogora i Grubišno Polje 1941-1991.*, Udruženje bivših logoraša Drugog svjetskog rata i njihovih potomaka u Rep. Srpskoj, Menadžer kompanija d.o.o., В. Лука - Вг, 2009, а опширнији приказ неких примјера криминалне и злочиначке активности хрватских власти из тих година доноси и Миленко Стојић. /енднота *4, стр. 64./.

О свему томе хрватски извор лаконски биљежи – *Kronologija područja Bilogore 1990.-1991.* - „15.09.1991. ... 17 ekstremista srpske nacionalnosti pritvoreno u Bjelovaru i Grubišnom Polju“ (<http://usdr-rh-bilogora91.hr/?author=6>)

45. **МАЧАК НН СТЕВАН** из Мале Јасеноваче остао је са супругом Љубом у селу и послјије повлачења српског становништва 1. новембра 1991. са Билогоре. По доласку хрватских снага, 3. или 4. новембра, Стево је пребијан и мучен, присиљаван да копа себи раку и до пола затрпан и остављен у шуми. Једва се довукао до куће, гдје је умро од задобијених повреда. Мајка Стевина, Пава, сахрањена је у ливади према Великој Барни, син Драгослав 2003. живи још у Малој Јасеновачи, а Звездан у Енглеској.
46. **МИЛИЋ Стеван ВОЈИСЛАВ**, Србин, рођен 20 октобра 1949. године (Жегар), једно вријеме живи у Зринској, а непосредно прије рата прелази у Ждралове. Након одласку Срба из Билогоре он се упућује у новембру 1991. године у Зринску да види шта му је са породицом и имањем, а у повратку га припадници ЗНГ извуку из аутобуса код циглане у Великом Грђевцу и уз пут у граби убију.
47. **МИЛОШЕВИЋ Раде СПАСОЈА**, Србин, р.1. маја 1957. у Тењи, милиционер у Грубишном Пољу, био је у цивилу и на боловању када је ухваћен од вировитичке паравојне формације у Вел. Зденцима 16. августа са пријатељем Кекеровић Млађеном који га је возио у своме аутомобилу. Одведени су у Грубишно Поље, возача је пустио Стојан Густин, а Спасоја су тукли и "на крају га убили, одвезли и бацили у кукурузе, гдје је касније нађен. Препознала га је супруга Милкица" која је сада у Голубинцима. Индиције о извршиоцу – син зубара Златка Буковца из Великог Грђевца, Круно Буковац који је такође у августу у Великом Грђевцу на бензинској пумпи без икаквог повода тешко ранио рафалом из аутоматске пушке Миленка Бас-

ташића, Србина из тог мјеста, оца четворо малољетне дјеце.

48. **МИШЧЕВИЋ Раде ЖИВКО**, Србин, р.1948, у Лончарици, живио је сам у кући у току рата 1991. „Иначе је хтио да добро попије“ па је претпоставка да је повлачење Срба из Билогоре 31. октобра преспавао. После пар дана, када су усташе сакупиле храброст да уђу у село, код Живка је био пријатељ Пеулић из засеока Сентеш у Лончарици, он се предао и некако преживио, а Живко је убијен у бијегу. Сутрадан је закопан багером у властитом дворишту, уз смијех и коментаре усташа када је из кашике багара са неколико метара висине бачен у плитак, „ни метар дубок“ гроб. При посјети ташти, јануара 1992, Гојко Чизмић из Штутгарта је направио крст од приручног материјала, снимио ову фотографију, а непун сат након тога,

како прича Гојко, „vidim polako vozi auto koji stane pred Živkovim dvorištem i izađu dva naoružana čovjeka. Za čas odlaze, ali vidim nakon toga da su srušili krst kada su bili u dvorištu“.

49. **НН*** Опширније у ендноти *СПОРНИ МОМЕНТИ*, с. 58.
50. **НН*** Исто, Бачковица ? као и 49.
51. **ОРИЋ НН ЉУБАН**, Србин из Тополовице, рођ. 1929, затечен болестан у кревету и убијен рафалом из аутоматске пушке од стране припадника ЗНГ из Вировитице 2. новембра 1991. године са супругом Маром. Стари и болесни, нису се усудили кренути на дуги и исцрпљујући пут са осталим народом код сина Саве, официра ЈНА у Београду. Из интервјуа којег је Милан Бастишић направио са Љубановим сином – „Љубо болестан лежи у кревету, а Мара уз његове ноге седећи на кревету. Биле су то вировитичке зенге.“
52. **ОРИЋ НН МАРА**, Српкиња из Тополовице, рођ. 1931, супруга Љубана Орића из Тополовице, убијена рафалом и спаљена од стране усташа, припадника ЗНГ из Вировитице, 2. нов. 1991, заједно са супругом Љубом.
53. **ОРОЗОВИЋ Ђуро ИЛИНКА**, Српкиња из Тополовице, рођ. 1905. године у Великој Дапчевици, од оца Ђуре и мајке Анице, убијена од стране припадника ЗНГ из Вировитице 2. новембра 1991. /Извор информација за Тополовицу - Рајка Орозовић, сада у Зрењанину/
54. **ОТКОВИЋ НН ЉУБА**, Српкиња из Растовца, убијена од стране Вељка Марића 3. новембра 1991. г., а беспомоћни очевидац злочина био је њен супруг.
55. **ПЕУЛИЋ Стеван ЖИВКО**, Србин, прва је жртва поријеклом из источне Билогоре страдала од хрватских паравојних формација. Рођен је у Лончарици 6. маја 1948. од оца Стевана Штековића и мајке Анкице Пеу-

лић. Шездесетих година са мајком прелази да живи у Осијеку, ту заснива породицу и са супругом Љубицом има два сина. По исказу Љубице Пеулић, она и Живко су 11. јула 1991. били сами у породичној кући у Осијеку, а малољетни синови су склоњени на сигурно у Србију. Припадници ЗНГ су опколили кућу у намери да ухапсе Живка, он је пружио отпор из подрума служећи се оружјем које је посједовао као ловац. У размјени ватре је погинуо, а Љубица изгубила руку враћајући бомбе које су зенговци бацали у подрум. Напад на Пеулићеву кућу је трајао пуних 12 сати, кућа је потпуно разрушена, а телевизија је пратила "акцију hvatanja srpskog četnika".

56. **ПЕУЛИЋ НН СТЕВАН**, *Србин* из Лончарице, послје изласка Срба из Билогоре под непознатим околностима страдао је у Барањи.
57. **ПОЗНИЋ Станко РАДЕ**, рођен у Турчевић Пољу 17. 8.1935, отац Познић Живка, одведен 28. октобра из куће у М. Зденцима од припадника грубишнопољске полиције под командом Гладојић Стеве. /По неким тврдњама, начелник тадашње полиције био је Тот Шандор/. Из Полицијске станице у Г. Пољу Раду одводе у Бјеловар, гдје је убијен. Тијело није нађено.
58. **ПОПОВИЋ НН МИЛАН**, *Србин*, р. 1928, Лончарица, заклали га хрватски бојовници у Лончарици на прагу куће, 3. новембра 1991. године.
59. **ПОПРЖАН Јосип РАДЕ**, *Србин* из Цремушине рођен 1926, вратио се из Тење гдје је боравио код ћерке и њене породице у родно мјесто гдје га убијају хрватски екстремисти 1996. Радетов отац Јосип је чешког поријекла, долази у Билогору са породицом након укидања Војне крајине и прижени код Пелагије Саб-

љић у Цремушину, прихватајући православље. Усташе га убију у логору крај Тење 1941. г., а сина Раду одводе у логор Јасеновац, одакле је пуштен 1942. Као и већина билогорских Срба и њихових потомака, Раде је жртва хрватског клерофашизма и још један доказ да ова идеологија није имала дисконтинуитет од 1941. до 1991, све до данашњих дана (2020).

60. **ПОЧУЧ НН БОЖО**, Србин из Павловца, тешко рањен рафалом из аутоматске пушке у ноћи 14/15 јан. 1993. од хрватског досељеника у то мјесто. Умро од задобијених рана, а насилник је процесуиран од стране хрватских власти. Оширније у дневничким биљешкама Лазе Старчевића објављеним у Загребу, под датумима 18. 1. и 11. 8. 1993. *5 /енднота 6, стр. 66./
61. **ПОЧУЧ НН МИЛОРАД**, Србин из В. Зденаца. Послије бјекства брата Мирка и његове супруге из Великих Зденаца 15. августа 1991. пред групом хрватских терориста који су намјеравали да Мирка убију, Милорад је заједно са Миланом Царићем 27. септ. 1991. затворен и пребијан. Послије тога је пуштен и требало је неколико операција и уграђивања пластике да би се санирале све повреде. Након свега, већ послије рата, Милорад тужи државу Хрватску, на суду траже доказ о степену инвалидности, он ради тога одлази у вировитичку болницу гдје послије седам дана пречац „умре“.
62. **РАДАКОВИЋ НН СЛОБОДАН**, Србин из Бачковице, рођен 14. јуна 1963. у Великој Барни, ухапшен од хрватске полиције и одведен почетком октобра 1991, убијен 15. фебруара 1992. у Бјеловару.
63. **РАДЕЛИЋ Андрија МИЛАН** (1923), Србин из Великог Грђевца је жртва Србима наметнутог рата и србомр-

жње која се наставила и послије завршетка ратних дејстава. Та мржња је код појединаца досегла такве димензије да се о њој може говорити као о супституцији за религију, на што упућује и голо тијело жртве у ноћи 24/25. април 1997. г., на Велики Петак, жртва злочина са елементима ритуалног, сатанистичког убиства. Милан је убијен са три хица у главу из „калашњикова“ руске производње поријеклом из Мађарске, које је својим активистима дијелио ХДЗ крајем 1990. Злочинца Јосипа Маријана (даљим поријеклом из српске породице Маријан из Гакова) из истог мјеста су хрватске власти ухапсиле, бранио се ћутањем, а по исказима мјештана имао је саучесника који се доводи у везу са Златком Грдинићем из Павловца, хадезовцем који већ крајем октобра 1990. г. задужује један од 25 „калашњикова“ руске производње и мађарског поријекла, допремљених из Вировитице за грубишнопољски ХДЗ и код којег је пронађен читав арсенал оружја. Милан је осма жртва усташа у два рата из ове породице и посљедњи са тим презименом у Великом Грђевцу.

64. **РАДЕЛИЋ НН ЂУРО**, Србин из Кашљавца, претучен од хрватске полиције у јесен 1991. и од посљедица умро након 15 дана. У то вријеме, у селима око Северина, гдје није било ратних дејстава ни отпора хрватској власти, учестала су подметања пожара и минирања објеката на српским имањима. У томе се посебно истакао један Хрват из Равнеша, познат по ексцесном понашању и прије рата. Примјетивши сумњиво кретање ноћу у свом дворишту, Ђуро је, не добивши одговор на питање „ко је тамо“, у правцу тог комешања испалио један хитац из пушке и том приликом ранио

поменутог паликућу. По свједочењу Даринке Вукадиновић, радило се о ловачком оружју које је Ђуро легално посједовао, а не о војничкој пушки како је тврдила хрватска полиција која је сутрадан дошла по Ђуру у Кашљавац и ухапсила га. Ђуро има ћерку Јасминку и сина Горана који је успио доћи у Србију, чиме је, како је изјавио, избјегао да и њега убију.

65. **РАШЕТА НН МИЛЕ**, *Србин*, цивилна жртва, убијен од стране хрватске паравојске, о чему је податке имао др Милан Басташић. Послије његове смрти и непотпуног истраживања, није се успјело утврдити мјесто становања и друге околности Милетовог страдања. Судаћи по презимену могуће је поријекло од Рашета из Сибеника.
66. **РЕЛИЋ НН ТОДОР /СЛОБОДАН?/,** *Србин* поријеклом из Сибеника, био је помоћни радник на имању Кочића у истом насељу. Убијен је од стране припадника ЗНГ из Вировитице, 2. новембра 1991.
67. **СЛИЈЕПЧЕВИЋ НН ПЕТАР**, рођ. 1926, *Србин* из села Раствовца, убијен је 31. октобра 1991. г. у породичној кући. Починилац је осуђен - Вељко Марић, криминалац који се придружио активистима ХДЗ-а.
68. **СОДОЛОВИЋ Јован ДИМИТРИЈЕ**, *Србин* из Чађавца, р. 14. октобра 1938. год. у Имљанима (БиХ) један од осам Срба одведених од стране припадника хрватске паравојне формације ЗНГ б. (8?) октобра 1991. год. са сточног сајма у Великој Писаници. Свједок овог догађаја је Стево Поповић из Чађавца, којем је Димитрије возио са трактором и приколицом теле за продају. Содоловићи су досељени шездесетих година из Босне у Билогору, а по свједочењу повратника у Босну, као и супруге Ранке која још живи у Чађавцу, Ди-

- митрију се након 1991. губи сваки траг. По подацима „Веритаса“¹ убијен је у Бјеловару 14. фебруара 1992.
69. **СОКОЛ Јосип? ФРАЊО** (1920), *Хрват*, отац Анђелке удане за Србина Душана Мркшића из Г. Поља, убијен у властитој кући по доласку хрватских снага из Копривнице и Вировитице у Вел. Дапчевицу, почетком новембра 1991. Тешко је вјеровати у случај ако знамо да су **Сокол Јанка Јосип**, *Хрват* (1887) и **Сокол Стевана Мара** (1889), *Српкиња*, убијени од усташа 1942.
70. **СТАНИЋ Милан ДМИТАР**, *Србин*, рођен 8. новембра 1952. год. у Великој Ператовици, ухапшен 16/17. авг. 1991. у Грубишном Пољу, одведен у подрумске просторије гдје је био свезан за радијатор, звјерски тучен и мучен и убијен истог дана или непосредно послије, што се односи и на друге убијене у то вријеме. Тачна локација гдје је убијен и закопан није позната. Двије ћерке, Сања Илић и Слађана Табак живе у Србији.
71. **СТОЈИЋ МАРКО** из Велике Ператовице, са Боровца. Имао је издвојену кућу од остатка села и није знао након акције *Откос* да су Срби избјегли из тог села. Почетком новембра 1991. год. ухапшен је од стране полицијских снага Хрватске, звјерски су га тукли и исјекли му руке. Није познато како је пребачен у болницу у Загреб, преживио је. Након пуштања преселио се у Републику Србију, гдје убрзо умире, нарушеног здравља због суровог пребијања. Маркова ћерка Милена живи у Сремчици. /Извор: М. Стојић/
72. **СТОЈИЋ МИЛОРАД** р. 1933(36?) из Горње Рашенице убијен је недуго након ратних дешавања 1991. г. на подручју Билогоре, у Малој Дапчевици, гдје је чувао овце. "У групи која је убила Мирка били су Владо Камбер, Јосип Шкољак и још четворица за које нисам си-

гуран који су", свједочи Миленко Стојић од кога и потиче ова унформација. Иза Милорада су остала два сина, Ранко живи у Бањалуци, а Славко у Словенији. Када је Милорад убијен Славко је долазио и обилазио тужилаштво и СУП-у Грунишном Пољу, али су одбијали да приме пријаву о убиству.

73. **ТВРДОРИЈЕКА Ђуро СТЕВАН**, зван „Вартекс“, рођен 15. августа 1927. године, Србин из Грубишног Поља, изузетно ситуиран и угледан домаћин, убијен је 20. септембра 1991. Стевана су убили Вељко Марић, Рудолф Трегнер - Јумбо, те Иван Чвек и Лујо Ивашчанин. Они су у дворишту Петра Вучковића који је тада већ избјегао из Хрватске, убили Стевана Тврдоријеку, раскомадали тијело и у двије пластичне вреће од вјештачког ђубрива га однијели и закопали на локацији *Прдавац*, десно од пута Г. Поље – Велика Барна. Свједоци овог злочина случајно су били Ивица Хорват и Жељко Хараузек из Грубишног Поља, колеге Дражена Вучковића, сина Пере Вучковића. Они су тада свакодневно долазили у двориште Вучковића и хранили живину коју су избјегли Вучковићи оставили код куће, вјерујући да ће се ускоро вратити. Жељко Хараузек је ово испричао Вучковићима приликом посјете у Горњим Гаревцима у Републици Српској после рата, гдје Вучковићи данас живе.

74. **ТОРБИЦА Симеон МИЛОРАД**, Србин из Раствовца, рођен 30. 9. 1953., малтретиран и убијен августа 1991. у згради бившег штаба ТО преко пута аутобуског колдвора у Грубишном Пољу. Мртво тијело је одвежено и остављено уз пут у Горњој Рашеници, преко пута куће Славана Новачића, Милорадовога таста.

*6 стр. 69.

75. **ТУЛУМ НН САВО**, Србин, рођ. 1921. год, живио је сам у кући у Великој Ператовици, убијен од хрватских бојовника након егзодуса Срба са Билогоре, 1991.
76. **ЦАРЕВИЋ Илија МИЛЕНКО**, Србин, рођен 10. феб. 1952. у Чађавцу, ухапшен од хрватске војне полиције у Великој Писаници 8 октобра 1991, одведен на полигон у шуми Кукавица, малтретиран и тучен, а у томе се истицао „да би се додворио Хрватима“ припадник полиције Ивановић Душана Бранко, Србин из Равнеша. Снажним ударцем ноге он је Миленку отворио трбушну шупљину и потом га убио рафалом из аутоматске пушке. По ономе што се знало у Равнешу, а што Ивановић није порицао, он је одговоран и за смрт Здравка Лазића из Бачковице. У вербалном сукобу због тога, десетак година касније, гдје код Ивановића није било ни трага кајања, убио га је из ловачке пушке Миленко Јандрић зван Шубара из Равнеша, који је потом осуђен на 13 година затвора.
77. **ЧАКМАК НН МАРА**, Српкиња, р. 1938. у Батињанима, погинула у октобру 1991. г. приликом гранатирања Турчевић Поља са положаја „topničke групе 52. samostalnog bataljuna ZNG-a Daruvar“.
78. **ЧАКМАК МИЛАН** звани **Радука** из Мунија под крај 1991 или почетком 1992. остаје да живи у својој кући. Код љега долази Славко Гргошевић, такође из Мунија и ножем га закоље. Тај случај је процесуиран и Гргошевићу је суђено. /Извор: Стојић Миленко/
79. **ЧАКМАК Петар РАНКО**, рођен 1941. год, погинуо у октобру 1991. г. код гранатирања Турчевић Поља са положаја „topničke групе 52. samostalnog bataljuna ZNG-a Daruvar“.

В/ СРБИ УБИЈЕНИ У СASTAVУ ХРВАТСКИХ ВОЈНИХ ФОРМАЦИЈА

81. **ШКРБИНА Младен ПРЕДРАГ**, рођ. 1968, из Оровца. Послије почетних немира 1991, Предраг је остао као млад полицајац радити у Полицијској станици у Новској. Крајем јула 1991. год. гине у сукобу хрватских и српских снага у Костајници, што је службено тумачење из хрватских извора, док друге информације то доводе у озбиљну сумњу.

Прву од њих је Милици Раделић пренио брат Шкрбина Емил, Предрагов дјед. Наиме, одмах послје Предрагове погибије у Оровац је дошао млади пар, Хрвати из Новске, којима је Предраг био вјенчани кум. У повјерењу су испричали Емилу да им се Предраг жалио да је од колега Хрвата у полицијској станици добио задатак да мора ликвидирати седморицу других колега Срба ако сам намјерава остати жив. Предраг је обавијестио Србе што се тражи од њега, они су се склонили, а он убијен на путу према положају на Банији, гдје су га тобоже убили „ćetnici“.

По другој информацији коју је у Барању донијела једна жена презименом Удовчић, избјегла из Новске. По њеној тврдњи, Предрага су убили „још у ауту“ на путу за Костајницу, а ову причу употпуњује и тврдња једног од спашених Срба полицајца коју је она пренијела, да је Предраг имао дјевојку Сњежану, Хрватицу, која је то била само „по задатку“, да би лакше био наведен на ликвидацију седморице колега. По свему судећи, Предраг није погинуо под новокомпонованом хрватском заставом, већ је ризиковао живот да би заштитио своје другове. Под том заставом није

ни сахрањен у Оровцу 30. јула 1991. год., јер је склоњена од Д. М. и спаљена у кухињској пећи.

82. **МИТРОВИЋ** *Боривој* **ГОРАН**, *Србин* из Велике Трешњевице, ухапшен је 1991. године због уништавања плаката ХДЗ и Туђманових слика лијеplљених по селу. По пуштању из затвора мобилисан је под пријетњом смрти у хрватску војску. У току 1992. год. са другим војницима је свратио у крчму у Питомачи, гдје му је сељанин из Велике Трешњевице Ђакић (брат саборског заступника Јосипа Ђакића⁶) читавим рафалом од око 20 хитаца пуцао у ноге и затим у торзо. Ни на поновљене молбе му нико није желио пружити помоћ, тако да је убрзо искрварио и умро.

---

⁶ Ова „domoljubна“ усташка породица позната је у јавности и по скаредном испаду Ивана Ђакића, сина ХДЗ-овог саборског заступника Јосипа Ђакића, који је на Фејсбуку Србима честитао 2019. године Божић са сликом на којој усташа држи одрубљену главу Србина –

<https://www.index.hr/vijesti/clanak/sin-hdzovog-zastupnika-objavio-sliku-ustase-s-odrubljenom-glavom-srbina/2054689.aspx>

<https://www.blic.rs/vesti/svet/sin-hrvatskog-poslanika-srbima-cestitao-bozic-slikom-ustase-sa-odsecenom-glavom-a/h9zcx3w>

Вјечнаја памјат!

Ендноте

*1 Значајан прилог овој евиденцији дао је и Миленко Стојић из Новог Сада, који ми је почетком 2022. год. послао свој преглед страдалих /Дјеломични списак убијених и мучених Срба на подручју општине Грубишно Поље од избијања рата 1991. г./, на којем је било чак пет жртава (под редним бројевима **28, 48, 71, 72, 78.** и **80.** на нашем попису) које до сада нису евидентирани, као и опис мучења, малтретирања и пљачкања једног броја Билогораца од стране грубишнопољске полиције и паравојних формација. Стојић се ангажовао и око инсистирања код судских и полицијских органа у Републици Србији да се покрене истражни поступак и гдје је то могуће подигну оптужнице против починиоца злочина у Републици Хрватској. Из бројних исказа и кореспонденције везане за појединачна страдања, за потребе овог текста издвојили смо углавном само кључне чињенице, јер би пун опсег ових свједочења захтјевао опсег читаве, финансијски недоступне књиге. Примјер за то су и поруке које је послао Ђуро Торбица о страдању Милорада Торбице (**70.**) и које преносимо у цијелости - ***6** стр. 69.

***2 СПОРНИ МОМЕНТИ**

Да би се овај попис жртава могао сматрати коначним, било је потребно разрјешити спорни моменат везан за хапшење осам цивила на сајму у Великој Писаници, које је вјероватно било 6. октобра, а не 8. октобра 1991, што се помиње у неким изворима. Независно од тога, на основу службеног извора (ТО општине Г. Поље) о бор-

цу који је изгубио живот, првобитно настаје биљешка о Зорану Лазићу (под **р. бр. 13. у овом попису**):

ЛАЗИЋ НН ЗОРАН, Србин са Полума, рањен 31. октобра 1991. у Зрињанским брдима, остављен од стране Милаковић Мирослава у кући Б. Ребића у Зрињској, гдје је ухапшен од стране тзв. Зенги. Био је у затвору у Бјеловару, вукли га свезаног по Зрињској и Новој Писаници, потом га убили и закопали на старом путу од Велике Барне према “бари” у Г. Пољу.

Истовремено, истраживањем страдавања цивила, дошли смо до слиједећег сазнања:

ЛАЗИЋ Саве ЗОРАН, рођ. 1970. у Имљанима у БиХ, пријератни досељеник из Босне на Полум, ухапшен 6. окт. 1991. у Великој Писаници, непознато гдје је убијен.

Тако смо у евиденцији жртава водили два Зорана Лазића и тек у кореспонденцији (26. октобра 2018.) са Спасом Секулићем поријеклом из Велике Писанице, а сада са боравком у САД, учили пропуст. Он је био децидан у томе да по његовим сазнањима (разговори са мјештанима Нове Писанице и са Полума који данас живе у БиХ и Републици Србији) на Полуму 1991. није било Лазића:

.... ja jos jednom napominjem - Zoran Lazic Savin je iz Nove Pisanice, sokak zvan "Dalmatinska ulica" ne iz Poluma ... znam maloga i braću mu i roditelje ... Na Polumu nije bilo Lazića ...“

Ипак, остала је оправдана дилема, ради ли се заиста о два лица истог имена и презимена, једном из Нове Писанице и другом из неког другог мјеста ако већ није са Полума (на попису из 1948. регистровано је, осим у Н. Писаници, још 13 кућа Лазића у околним селима – Бачковица, Беденичка, Ласовац, Рибњачка) или се пак ра-

ди о једном Зорану Лазићу који је ухапшен 6. октобра 1991, пуштен из затвора, да би се након тога прикључио малогрђевачком батаљону ТО и учествовао у борбама 31. октобра, гдје је и рањен. Иако Спасо Секулић каже – „...*ne vjerujem da je iko pušten*“, претпоставку о томе да је неко од одведених Срба ухапшених у Великој Писаници 6. или 8. октобра ипак ослобођен, у некој мјери потврђује извод из кореспонденције са С. Секулићем:

„Pitao sam danas jednog od bosanskih naših iz Nove Pisanice za Dimitrija Sodalovića. Taj mlađi čovjek živi sad u Bosni ... on mi je ovo odgovorio - Nije živ. On je odveden sa još sedmoricom sa sajmišta i više im nema traga od 1991. g. Bar ja ne znam. Pisanički gardisti znaju.“

О догађањима у Великој Писаници говори и Стојко Врањеш у својој поруци од 24. окт. 2022.:

"Pozdrav Ranko! Ja sam živio na Polumu i vozio sam bus u Čazmatransu po tim našim selima do 1. 10. '93, kada sam otišao za Banjaluku, zamijenio kuću i više se tamo nisam vraćao. Vozio sam u tom ratnom periodu pa su mi neki podaci poznati. Što se tiče ljudi koji su taj dan, ne znam tačno datum, uhapšeni u Vel. Pisanici i to ne na sajmištu nego kod gostione Trive Trbojevića kod naše crkve na raskršću za Polum. To su Dimitrije Sodalović, Milenko Carević, Slobodan Radaković i Zdravko Lazić. Za druge ja ne znam da li je još neko sa njima uhapšen. Što se tiče Zorana Save Lazića on je živio u Novoj Pisanici, a ne na Polumu i on je uhapšen u Zrinjanskim Brdima. Ne znam da li je i kad bio u Bjelovaru u zatvoru. Ja sam ga taj dan kad je uhapšen vidio u Pisanici u kamionu sa vezanim rukama za arnjeve pred Trivinom gostionom, sav krvav. Vozio sam liniju za Čađavac, Bačkovicu i Polum i kad sam ponovo došao do Trivine gostione kamiona više nije bilo i ja više o

njemu ništa ne znam. Što se tiče Neđe Jovetića iz Čađavca, on je radio kao civil u kasarni u Bjelovaru. Kada je kasarna bila blokirana on više nije izlazio i kada je bio napad na kasarnu tad je poginuo i bio je sahranjen u Čađavcu, ali ga je rodbina nekoliko godina kasnije ekshumirala i prevezla i sahranila na groblju u Motikama kod Banjaluke. Vidio sam na tom spisku još neke ljude koje sam poznao, a nisam znao da su stradali. Toliko od mene, ako sam nešto bio od koristi. Ja sam zamijenio kuću u Kuljanima, a sada sam u Njemačkoj, gdje takođe vozim bus još godinu do penzije, pa se vraćam kući. Lijep pozdrav!"

Од поменутих осам ухапшених, на нашем попису се налази шест њих који су изгубили живот, док за двојицу (Р. бр. 48. и 49. са пописа) немамо информације:

ЈОВЕТИЋ НЕДЕЉКО из Чађавца, ЛАЗИЋ ЗОРАН из Н. Писанице, ЛАЗИЋ ЗДРАВКО из Бачковице, РАДАКОВИЋ СЛОБОДАН из Бачковице, СОДОЛОВИЋ ДИМИТРИЈЕ из Чађавца, ЦАРЕВИЋ МИЛЕНКО из Чађавца.

За једног од њих, Јоветић Недељка (в. 36. ЈОВЕТИЋ) имамо информације из два извора коју потврђују могућност да је још неко од осам ухапшених могао на основу неке интервенције бити пуштен.

По хрватском извору:

<http://blog.dnevnik.hr/crostojkovic1958/2013/02/1631509821/mesiceva-zlocinacka-jna-i-domovinski-rat.html> – „Prilikom osvajanja kasarne "Vojnović", odnosno "Bilogora", ubijeni su zarobljeni časnici: Rajko Kovačević, Miljko Vasić, Milorad Tomić i dr, te radnici u kasarni i rezervisti; **Nedeljko Jovetić** iz Čađavca kod Bjelovara.“

Dokumentarno informacioni centar „Veritas“ Beograd издаје 28. септ. 2018. *Saopštenje povodom godišnjice stradanja pripadnika JNA u Bjelovaru (29.09.1991)*, гдје

налазимо име Недељка Јоветића: „ ... *U kasarni na Vojnoviću, pored pomenutih oficira, poginula su još šestorica pripadnika JNA (Zoran Krstić, Šukri Keljani, Ljubiša Lazić, **Nedeljko Jovetić**, Ejupi Bertoli i Goran Radovanović), a zarobljeno je 59 oficira, podoficira i građanskih lica na službi u JNA i oko 250 vojnika ...*” <http://www.veritas.org.rs/dic-veritas-28-09-2018-saopstenje-povodom-godisnjice-stradanja-pripadnika-jna-u-bjelovaru-29-09-1991/>

Тиме ове спорне моменте сматрам разрјешеним, а попис билогорских жртава грађанског рата са краја 20. вијека, надам се, исцрпљеним, с тим да остајемо дужни сазнати пуна имена још двојице страдалих и недостајуће детаље и околности погибије војника и цивила. Остало морамо препустити држави и на крају, Ономе који посљедњи удара чекићем по столу./Р. Р. 18.10. 2023./

Фотографија из 2013. - Парастос за пострадале одржава се у храму св. Марка у Београду од 2001. год., а у континуитету у организацији Завичајног удружења "Билогора" од 2011.

*3 Sladjana Gugleta, ćerka Nikole Savića, 25/10/2012 12:10

Našla sam ti kosti

*... nakon nepunih 13 godina zvali su nas na identifikaciju tela ... tela ... to su samo kosti potamnele od tolikog vremena provedenog pod zemljom ... to je strašno ... strašno za izdržati ... toliki bol i patnja ne za onim što sam videla, ne, već za onim silnim godinama patnje, nadanja, iscekvanja ... to što sam videla njegovo telo, njegov kostur, njegove koščice jadne i nesahranjene ... to sam želela, želela da vidim da li je čitav, da ga nisu zveri negde raščinile, rastrgale, raznele ... a on je usmrćen jednim metkom u potiljak i hvala Bogu nije se mučio mnogo. Osmog avgusta 1995, tad je vreme njegove sahrane na pravoslavnom koreničkom groblju, verovatno datum i njegove pogibije ... a mi svi redom mislili – sad će banuti, ma kakvi on da pogine, on, takva ljudina, snalažljiv čovek je uvek bio, mora da će izbiti od negde, **TOLIKO ZATVORA IMA ... SIGURNO JE NEGDE U NEKOM**, samo se tešili da je tako, verovali smo i ubedjivali sebe i onu babu, njegovu majku, da se jedna ne bi sikirala i ne pomišljala na najgore ... dokle god je imalo i poslednjeg zatvora nismo verovali da je mrtav, pa čak i kad bi nam neko rekao "pokojni Nikola", bolje da nam je udario najjači šamar nego što je to rekao ... a oni znali sve vreme gde su toliki nestali za kojima porodice tragaju, ali ćutase, a sad nam kao izjavljuju saučešće, sad, kad treba da uđu u evropsku uniju pa ih oni pritisli da se nestale osobe reše pa sad ubrzano sve znaju! ... a moj Nidzo i njegove kosti leže na institutu već pune tri godine, a mi krv dali ima pet godina ... onda neko neka mi kaže da mi život nije zadao veliki udarac ... i šta ... pa mlada si ... otkud ti da izgubiš živce ... a koga ja za to da ubrojim u krivce ... kažite mi vi?!*

*4 Биљешке Миленка Стојића о преживјелим жртвама нововјеке усташке страховладе 1991.

Стојић Илија р. 20.2.1953 г. из Грубишног Поља и његова супруга **Стојић Милка**, дана 13.8.1991. својим је аутомобилом марке *Голф 2* и ауто-приколицом кренуо са пивском амбалажом да одвезе супругу у село Тројеглава гдје су живјели његови родитељи, а он је намјеравао да доведе пиво за кафану коју је имао. Са собом је понио уштеђевину и то око 80.000 ДМ, уз извјесну количина аустријских шилинга, швајцарских франака, УСА долара и мању количину шведских круна. На путу према одредишту у мјесту Г. Рашеница престигао их је путнички аутомобил *Форд Сиера* из којег су искочила четворица наоружаних мушкараца. двојицу је препознао и то **Ромић Роберта** из Вировитице и **Ивицу** који је радио у Вировитици у болници. Ту су их заробили и одвели у СУП Грубишно Поље, гдје су Илију тукли чиме су стигли по читавом тијелу, натјечући се ко ће бити бруталнији. Том приликом су му поломили сва ребра на једној страни и грудну кост ударцима кундаком пушке. Одузели су му сав новац, а његову супругу **Милку** одвели кући да претресу објекте. Ту је било алкохола свих врста у изобиљу, те су почели да пију и **Милка** је искористила моменат и утекла. Касније, уз посредовање ЈНА Илија је размијењен, али му новац није враћен.

Кекеровић Млађен из Грубишног Поља ухапшен је од стране полицијске патроле СУП-а Грубишно Поље, а начелник **Тот Шандор** је радио-везом наредио да **Млађена** и **Спасу Милошевић** доведу у станицу. **Милошевић** је касније убијен, а **Кекеровић Млађена** су тукли

и злостављали на све начине. У том садистичком иживљавању су му ножем одсјекли комад ува. Спасило га је то што им је понудио сву своју уштеђевину и неке камионе и возила, након чега су га пустили. Сада живи у Градишкој, Република Српска.

Карановић Саво из Грубишног Поља је ухапшен од стране полицијске патроле СУП-а Г. Поље и одведен ван града гдје су га тукли и злостављали, да би на крају пуцали по њему да му нанесу што више озледа, а да он при томе одмах ме умре. Пуцали су му кроз шаке, руке, ноге, тако да је имао 8-9 улазних рана и остављен да искрвари. Због своје физичке снаге успио је доћи до парка у центру мјеста, гдје су га грађани пронашли и одвели у Дом Здравља. Дежурни доктор Лукић није му хтио помоћи уз образложење да не лијечи четнике. Пред Домом здравља је провео читаву ноћ и тек идући дан му је други љекар указао помоћ. Саво данас живи у Шведској, а има и кућу у Младеновцу, гдје долази у љетном периоду.

Жујић Невенка радница СУП-а Грубишно Поље, из Великих Зденаца у августу 1991. се налазила у свом аутомобилу који је возио њен супруг Миле Жујић, а са њима су биле и ћерке од 7-9 година старости. Када су излазили из дворишта на главни пут у близини се затекла полицијска патрола СУП-а Грубишно Поље. Један од полицајаца, када је видио да излазе, клекнуо је на асвалт и запуцао из аутоматске пушке без икаквог повода и разлога и том приликом погодио Невенку у груди, а други у аутомобилу, срећом, нису били повријеђени. Невенка сада живи у Сремчици, обољела од карцинома.

Поповић Миодраг из Малих Зденаца налазио се код своје куће када су по њега дошли Марић Вељко, Чвек Иван и Ивашчанин Лујо. Одвели су га ван насељеног мјеста у намјери да га Вељко убије. Након што су га тукли, Чвек Иван се предомислио, јер му је Миодраг као пословођа трговачке радње много пута уновчио чекове. Пустили су га, сада живи у Новом Саду.

Сукур Живко, Др. Душка Даљуг, Ђетковић Живко, Димић Боро, Дробац Миле из Грубишног Поља, сви су ухапшени од стране грубишнопољске полиције, а затим тучени и злостављани. Размијењени су уз посредовање ЈНА. Сличну судбину имали су такође **Ђуро Љуштина** и **Мачак Звјездан**, ухапшени и злостављани. Љуштина је у међувремену умро, а Звјездан живи у Енглеској.

*5 Starčević, Lazo, *Protiv zaborava: dnevničke bilješke 1991.-1995.*, "Izvori", Zagreb, 2022, 557 str. /Изводи из рукописа књиге/

Zagreb, 18. 01. 1993., ponedjeljak

Doputovala nam je danas M. E. radi pregleda u bolnici. Dakako, spavat će kod nas.

Kad sam ju pitao što ima novoga u Pavlovcu i ponudio odgovor "ništa?", ona reče: "Ima, bome, ima! Sin onoga što je kupio kuću od Srećka, doseljenik, ubio je Božu Počuća. Vi znate Božu?"

Znam Božu. Sada moram reći da sam znao Božu otkad je rođen.

M. nam je ispričala i kako se to dogodilo. Navodno su u četvrtak navečer (14./15. siječnja) kod Bože i kartali. Među kartašima bio je i C. iz Pavlovca, i Rom M. iz Ladislava, a

čini se i Pavlovčanin M. K. Prije ponoći svratio je k njima taj doseljenik i počeo prijetiti pištoljem. C. mu je, navodno, uzeo pištolj. Vjerojatno je bilo i svađe. Izbacili su divljaka iz kuće. Ali je on otišao svojoj kući (nekadašnjoj Vitasovoj), uzeo automat i vratio se. Ispalio je rafal po kući, a onda i u Božu. Navodno je ranjenoga Božu M. K. odvezao do UN-PROFOR-a u Pavlovcu, a ovi ga hitno dovezli u Pakrac, ali je pomoć pružena kasno. Božo je umro, iskrvarivši.

Pavlovac, 11. 8. 1993., srijeda

Prije desetak dana Marija Krapf pitala me da li sam u Večernjem listu čitao o suđenju onom čovjeku iz Pavlovca što je ubio čovjeka. Kako novine gotovo i ne čitam, zamolio sam je da mi donese izrezak, ako novine nije bacila, jer je, veli, to bilo prije nekoliko dana.

Donijela je izrezak i ja ga sa zakašnjenjem prepisujem:

Naslov: *PREPIRKA JE SVEMU KRIVA OZLIJEĐENI
ISKRVARIO DO BOLNICE*

Podnaslov: *Nakon svađe otišao je kući, a uskoro se vratio s automatskom puškom i ispalio rafal*

Bjelovar - Zbog ubojstva jedne i pokušaja ubojstva još dvije osobe, vijeće Okružnog suda u Bjelovaru, kojem je predsjedao sudac pavao Piršljlin, osudilo je Tomislava Šoštarića (27), nezaposlenog elektrovarioca iz Pavlovca kod Grubišnog Polja, na šest godina zatvora. Presuda nije pravomoćna.

Šoštarić je 14. siječnja ove godine oko ponoći u Pavlovcu, ispred kuće u Ulici Matije Gupca 12, nakon kraće svađe s Božom i Mitrom Počučem te Antunom Jurakom otišao kući i uzeo automatsku pušku M70 B-1 kalibra 7,62 mm. Vratio se i ispalio prema njima rafal, nanijevši Boži Poču-

ču prostrijelnu ranu lijeve natkoljenice i strijelnu ranu skočnog zgloba desne potkoljenice, tako da je iskrvario na putu do bolnice. Mitar Počuč i Jurak nisu bili pogođeni hicima iz automatske puške.

U svojoj obrani pred sudskim vijećem Šoštarić je naveo da je pobjegao iz službe u tadašnjoj JNA, pa je zbog toga bio osuđen na dvije godine zatvora. Nakon izdržane kazne u Srijemskoj Mitrovici otputovao je u Austriju i Njemačku, gdje je boravio po izbjegličkim logrima, a potom u Francusku gdje je godinu dana bio pripadnik Legije stranaca. U Hrvatsku se vratio početkom rata. Pozvan je na dosluženje vojske, pa je s bivšom JNA bio na Plitvicama, odakle je 19. kolovoza 1991. pobjegao s osobnim naoružanjem i prešao u Hrvatsku vojsku. Bio je na više ratišta, a zdravstveno mu se stanje pogoršalo nakon što je vidio pokolje u Petrinji. Zaključeno primirje doživio je kao poraz, pa je napustio HV. Zbog materijalnih problema otišao je roditeljima u Pavlovac. Kobnog dana bio je s društvom u kafiću. Napio se i putem pucao iz pištolja u žarulju na rasvjetnom stupu u blizini kuće B. Počuča. Okupilo se nekoliko ljudi koji su mu oduzeli pištolj. Nakon toga otišao je kući i uzeo pušku, te se vratio. Ne sjeća se što se nakon toga događalo.

Psihijatrijski vještak utvrdio je da Šoštarić nije duševno bolestan, ali da ima simptome početne ovisnosti o alkoholu. U vrijeme incidenta bio je pijan i u stanju afektivno sužene svijesti, te zbog toga smanjeno uračunljiv.

Sudsko vijeće je prilikom odmjeravanja svake pojedine kazne uzelo u obzir olakotne okolnosti, pa mu je za ubojstvo izreklo minimalnu kaznu zatvora od pet godina, a za svaki pokušaj ubojstva po godinu dana, koje je zamijenilo jedinstvenom kaznom od šest godina zatvora. Izrečena mu je i mjera sigurnosti oduzimanja automatske puške. (B. M.)

*6 Djuro Torbica, 20. okt. 2022.

Ranko, evo još jedan podatak za koji možda nisi čuo. Radi se, naime, o mom pok. bratu Miloradu. On je ono ubijen batinama '91 i mrtav donesen i bačen u grabu ispod napuštene barikade u G. Rašenici i njegov tast Slavko Novačić i pašanac Marijan su ga umotali u ćebe i u njegovom tristaću odvezli u kat. groblje preko puta Žirovnjaka i zakopali. Kad sam ja bio u G. Polju "prodavši" neku zemlju i kuću u Grbavcu što smo zajedno naslijedili, zadužio sam mu ženu Nadu da od tog njegovog dijela napravi njemu spomenik, što je ona i učinila. Međutim, 2012. god. zbog one situacije sa njihovom tužbom Srbije za genocid, među žrtve stavili ne samo njega nego sve one što su oni pobili. Savo Štrbac iz *Veritasa* je nekako došao do moje adrese i svojim svjedočenjima smo dokazali da to nije tačno, pa je neko naterao njih da to povuku i da te navodne žrtve genocida ekshumiraju, utvrde identitet istih i uzrok smrti. Oni su to tada i učinili i njegove kosti odnijeli u Zagreb i vodili kao NN lice punih evo deset godina. I mene su kontaktirali iz tog međunarodnog suda i dao sam krv za DNK i pitao ih zašto ne uzmu i od njegovog sina Siniše. Tek sada, prije dvadesetak dana su konačno javili sinu mu da dođe na prepoznavanje. On je imao tri mjeseca kad mu je otac ubijen, ali se njegov DNK i moj poklapao sa sinovim u 99,999%, samo nisu mogli utvrditi uzrok smrti iako su mu sva rebra bila polomljena. Kao, to je moglo da se desi i prilikom iskopavanja i transporta i sl. Ipak su mu sinu dozvolili da ih pokopa gdje su i bile, što je ovaj i učinio 12.10. u 15 sati, sve po običajima sa sveštenikom i uz prisustvo dvadesetak ljudi, familije i prijatelja. Ja, i da nisam bio u Banji Kanjiža, ne bih mogao zbog bolesti prisustvovati, a tebe obavještavam da imaš za dopunu podataka. Pozdravljam te stari druže!

Djuro Torbica, 22. окт. 2022.

Ta barikada je bila kod Bože Kovačevića kuće, a ispred započete Vincekove kuće. To je na sredini Gornje Rašenice. Milorada su Čvek i još neki dvojica u bijelom Jugu dovezli i bacili u grabu preko puta njegovog tasta Slavana Novačića, a ispod vikendice pok. Rade i Drage Benka koji su prve komšije prema križanju, dakle nekih tridesetak metara ispod barikade koja je bila napuštena već dva dana pre toga. Nažalost, nemam ni ja Miloradovu sliku, ali i da imam ne znam ti ja sa tim baratati. Jedino ću zamoliti sina da ti pokuša poslati sliku sa njegove sadašnje sahrane, što mi je Muškić poslao na viber.

Сахрана Милорада Торбице, Грубишно Поље, 23. септембар 2022.

Djuro Torbica, pon. 9. okt. 2023.

Nije problem, moj Ranko. On je rođen 30.9. 1953. godine u Rastovcu, Gornjani, tadašnji kućni broj 47, od oca Sime i majke Slavke rođene Dobrić iz Male Peratovice. Mi smo

rođena braća i po ocu i po majci. Ja sam rođen 14.2.1950. i obzirom da nam je otac umro 8.5. 1963. od posljedica onog rata i partizanštine, ja sam mu išao i na roditeljske kao skoro 4 godine stariji, a staratelj nam je bila majka Slavka. Inače se bio oženio prije nego ja sa tada još malo-ljetnom Mirjanom Borota iz G. Rašenice, ćerkom Vljajka Borote i oko 8 godina su bili u braku, ali nisu mogli imati djece te su se sporazumno razveli i on je kasnije oženio Nadu Novačić, ćerku Slavka i Mažene Novačić, isto iz G. Rašenice, koja je bila rastavljena od Milorada Bobana i sa njim imala sina Sašu. Mislio je da će mu ona moći rađati, ali prođe skoro 5 godina braka i ona nije rodila, ali pred sam ovaj naš rat ona mu rodi sina Sinišu i to 30. 7. 1991. Tog malog sam ja doveo iz Virovitičke bolnice negdje oko 10.8.1991. Pošto sam već 15.8.1991. otišao za Srbiju, jer mi je javljeno da ne spavam noću u stanu pošto mi spremaju "uhićenje", ja sam pokupio moje sinove Dejana od 16 i Gorana od 14 godina i ženu Radu te u mom *Trabantu* bez prtljaga i dokumentacije otišao kao fol da idemo na more na godišnji, a završismo u Somboru kod Radine sestre Grozde. Bio sam dogovorio i sa bratom da spakuje dijete i ženu i da begamo, ali njegova Nada kao katolkinja ne htjede ni čuti, pa je on i mene odgovarao da kud i zašto bježimo. Za njegovo stradanje i muke sam čuo prvo od rođaka iz one kolone prvih izbjeglica sa traktora, jer su još radili i telefoni pa su oni po dolasku u Beograd negdje 31.10.1991. čuli da je on mrtav dovežen i bačen u šanac tj. u grabu u dubokom putu ispod Drage Benka vikendice. To je tačno preko puta kuće njegovog tasta Slavana Novačića i on ih je primjetio, te ih pitao šta rade, a Čvek mu reče da ga ne dira jer je miniran. Ali, kao slučajno to je i bilo dvadesetak metara ispod napuštene barikade koja je bila na ravnešu

ispred Vincekove kuće i bila je napuštena dva dana prije i na njoj su oni prije mjesec dana bili dobrano potučeni i glavom bez obzira pobjegli i ostavili su nekakav kamion što su ga sami oklopili, pa im se zaglavio u tim grabama. Drugi dan, kad su domaći Pemci, a od tada Hrvati išli u Brđane, M. Peratovicu, V. Dapčevicu i Lončaricu da skupljaju napuštenu stoku i poljoprivredne mašine, predveče kad su to terali, neki Šoma Franjo koji je inače moj školski iz Rastovca i priženjen u G. Rašenici, vidi Milorada u grabi i prepoznavši ga zvao je Slavana da ga sahrani. Ovaj reče da ne smije, jer mu je rečeno da je miniran. Franjo reče u "P. M." miniran i rukama razbaca granje i lišće sa njega. Tek tada tast mu Slavan i pašanac Marijan uzeše ćebe i Miloradov auto što ga je ovaj ostavio kod njih na čuvanju i umotavši ga u ćebe staviše u prtljažnik onako ukočenog, te ga odvezoše u kat. groblje koje se nalazi preko puta šumarka Žirovnjak. Tu su ga njih dvojica zakopali nedaleko ulaza i uz živicu. Kad su javili njegovoj ženi Nadi šta se desilo, ona je prvo uzela malog Sinišu i otišla u crkvu sv. Jožepa i krsčila ga da bi bio katolik, ali mu je ostavila ime i prezime da bi mali pa i ona dobijali penziju i odštetu, jer su njega proglasili žrtvom "srbočetničke" JNA. Pošto su mojoj svaistici Mileni tvrdili da sam i ja u V. Peratovici, ispada da sam ja, a ne oni njega ubili, iako je on podlegao batinama, bez ijedne rane od metka ili noža.

To sam kasnije saznao kada su nas tužili za genocid i među žrtve staviše između ostalih i njega i mnoge druge Srbe koje su oni pobili. *Veritas* što ga vodi Savo Štrbac je to dosta dokumentovao i tako su pronašli i mene preko onog našeg legije, Veljka Vujnovića koji je bio u Bgd. u zatvoru zbog ubistva Pere Slijepčevića, mog rođaka iz Rastovca. Navodno, on ga je lično zaklao i u Hrvatskoj mu nisu sudili, tako

da se se švrćkao i po Srbiji dok ga ne uhapsiše i osudiše na 12 godina, ali su ga poslije pustili da to služi u Hrvatskoj, gdje je, koliko čujem, tamo odmah amnestiran. On im je rekao za mene i ovi iz republičkog MUPa su dolazili u Pančevo da dam izjavu o svojim saznanjima o stradanju mog brata. Tako sam i ja od njih ponešto čuo. Prije toga, snaja Nada je pronašla kupca za imanje u Grbavcu koje smo naslijedili ja i brat od tetke, majčine sestre Milke Bosanac koju je ona i doranila i na kraju i saranila. Tada sam morao ići u G. Polje da tih 11.000 DM podijelim sa njom i da to kod javnog bilježnika potpišemo. Ona je bila malom staratelj i tada sam je obavezao da Miloradu od tih para napravi spomenik, a ja ću od svog dijela napraviti majci koja mi je prije toga došla u Baranju u posjetu i treći dan uveče mi umrla za stolom. Saranio sam je u Somboru, gdje i danas počiva. Poslije su oni ekshumirali Miloradove kosti i odnijeli u Zgb. i držali punih 10 godina kao NN lice, iako sam i ja preko međunarodnog suda slao uzorak DNK kao i mali Siniša, koji više nije mali već ljudina od 32 godine i otac troje djece, a jedno mu je i žena privela.

Moj prijatelj Ranko, ja ti napisah čitav roman i ovo sokočalo mi je počelo blokirati, a da ti još nisam rekao sve što sam naumio o mom Miloradu, pa moram još ponešto dodati. Naime, prošle jeseni negdje u septembru mi je sinovac Siniša sa kojim sam u kontaktu i vidamo se preko vibera, javio da je pozvan u Zgb. da preuzme kosti oca Milorada. On i snaja Nada su otišli tamo i konačno preuzeli koščice kao identifikovane da su njegove i da je on 96% njegov sin. Na pitanje Nade od čega je poginuo, oni su rekli da to nisu mogli utvrditi iako su mu sva rebra bila polomljena i na njenu primjedbu da je on zvjerski u zatvoru tučen, oni rekoše da su rebra mogla biti polomljena prilikom

ekshumacije ili transporta i da to ništa ne dokazuje. Pretpostavljam da to nisu htjeli ni smijeli utvrditi, jer bi tada vlast morala da utvrdi i ko je to učinio, a još ima živih aktera u tom zločinu, pa bi morali odgovarati i platiti njegovima rođenima obeštećenje. Siniša ga je 23.9.2022. saraudio u grobnicu odakle je ekshumiran, jer tamo ima lijep spomenik i što je meni važno, sve je učinio po pravoslavnim običajima uz prisustvo sveštenika iz sv. Đurđa iz G. Polja i uz prisustvo dvadesetak naših ljudi sve sa litijama i krstom. Sinovac uglavnom zna cijelu priču oko njega i svoje porijeklo i održava grob našeg oca kod sv. Dimitrija i imanje u Rastovcu gdje smo se mi rodili i što je on naslijedio, a ove godine i prepisao. Meni je obećao da će doći u Pančevo da me upozna, kao i braću Dejana i Gorana. Slikar Muškić je još u G. Polju i ja sam ga zamolio za tu saradnju i on je zbog starog prijateljstva sve to slikao i poslao mi. Tada sam bio u bolnici u Banji Kanjiži, ali evo imam u telefonu dvadesetak slika i do detalja sam upoznat gdje i kako je to bilo. Evo za sada toliko, a ako mogu još da ti pomognem, javi. Volio bih da mi kažeš ako u tim tvojim istraživanjima naiđeš na trag o porijeklu mog prezimena. Ja samo znam da mi se đed zvao Đuro, da su ga zvali Ljuban i da je tri ili četiri puta išao na rad u Ameriku. Kad sam kao dijete pitao odakle su to naši doselili, odgovoreno mi je - sa Tromeđe Like, Dalmacije i Bosne, negdje oko Plavna kao i porijeklo naše krsne slave, sv. Simeona Bogoprimska koji pada 16.2. Sretao sam u životu neke Torbice, ali nisu slavili tu slavu, ali nisam sretao nijednog Torbicu katolika. Ali, eto sad imam sinovca te vjere koji ima ženu Josipu, te ćerke Saru i Laru i sinove Leona i Rafaela i svi se zovu Torbica. Neka su oni meni živi i zdravi, jer tako je valjda dragi Bog odredio. Pozdravljam te i čujemo se.

Др Милан Басташић

О „Откосу -10“ са друге стране

О операцији под овом код-ном ознаком хрватска страна објавила је 1995. год. књигу „Откос“, а 2012. г. лансирала и филм под називом „Велике побједе домовинског рата“. Ваљда слиједе и остала два метеоролошка кодна назива тих великих побједа, *Бљесак Олуја*.

Милан Басташић, 1931.-2016.

На књигу „Откос“ у два наврата осврнула се критички и српска страна у књизи „Билогора и Грубишно Поље 1941. – 1991.“, др Милан Басташић 2009. и на сајту „Јадовно 1941.“ Ранко Раделић 2011. Пошто је тема иста, а садржај у филму иновиран и измијењен по концепцији, актуелним учесницима и обиму, желим и овом приликом, само да подсетим на непромијењену истину у поменутој "операцији".

Откос -10 је била масивна, масовна агресија оружаних снага међународно непризнате и насилно - сецесионистичке Хрватске на српска села, засеоке, дворишта, куће и укућане, Србе на Билогори. Дакле, по мени, супротно „дешавање“, супротстављена дефиниција оној коју тој, једној од наводних „великих побједа“ тзв. Домовинског рата, даје хрватска страна. То је био дуго планирани, „огледни“ увод у смишљени „заједнички злочиначки подухват“ тадашње хрватске политике у односу на Србе,

вишестолетне становнике тога подручја и држављане, тада још Социјалистичке Хрватске и Југославије. /види Бобетко, *Све моје битке!*/

На подручје Грубишног Поља довучене су бројне оружане јединице ЗНГ и полиције са стране, већ 12. августа 1991. године, успостављени су контролни пунктови, блокирани излази из мјеста и извршена мобилизација, наоружавање и облачење локалног људства. Већ 16. августа у јутарњим сатима ухапшено је неколико „доступних“ Срба, над њима се врши масакр из арсенала злочина новоусташких предака из 1941.године. Послије 50 година поново је проливена српска крв! То је била само потврда свега што се догађало до тога дана и по чему је српски народ Билогоре и Грубишног Поља, колико – толико на вријеме препознао према себи испружену руку са камом – новоусташког целата.

Српски народ је већ раније почео склањати дјецу код родбине у билогорска села, у Србију и БиХ. Послије крвавог 16. августа, за Србе више није било дилеме. Ко год је могао, настојао се извући на Билогору, отпутовати у Србију, постати недоступан новоусташким целатима. Наивни, који су остали завршавали су у подруму хотела, у подруму полицијске станице, цивилне заштите – Комитета или у подруму код "Дожудићке". Почела су хапшења Срба оба пола на улици, истјеривање из власитих возила и камиона, одузимање новца, возила, личног наоружања са дозволом без давања потврда. Пресретани и хапшени су људи приликом одласка на своју радну обавезу. Ухапшени су нестајали, а некима се до данас не зна гдје су и како су завршили.

Осећај некакве сигурности на Билогори, народ је видео у остацима уставно легалне, слабо наоружане и по

националним и вјерским шавовима распале општинске ТО. Осјећај сигурности поред конзистетног национа и осјећаја снаге колектива, пружала је и чињеница да су ТО чинили домаћи, познати људи, главе и чланови избјеглих и домицилних породица. Такво стање, статус, пружали су осјећај недоступности већ освједоченим целатима, а све остале потешкоће које су то пратиле биле су другоразредне.

Руководство насталог стања, свакако се довијало око набавке оружја и градње система сигурности угрожене територије. Побољшању безбедности Билогоре допринјела је и у међувремену, захваљујући српској страни, успостављена инситуција „размјене“ заробљеника. Њезино успостављање и успјешно функционисање спасило је многе животе на обје стране, јер је Хрватска страна застала је у убијању похапшених Срба и Српкиња у Грубишном Пољу, бојећи се „реципроцитета“ на другој страни. Ова корисна институција функционише до почетка „Откоса-10“.

Осим два већа транспорта за Србију жена, дјеце и старије чељади у октобру 1991, аутохтоно српско становништво и прихваћени збијег становништва, дочекали су конач октобра на Билогори.

До тада, по раније, са „државног“ врха припремљеном плану бескомпромисног и безобзирног етничког чишћења, на полазне положаје полукружно опкољене Билогоре, изведене су бројно велике војно-полицијске снаге. Снажна артиљеријска, минобацачка и ракетна ватра била је увод у пешадијски напад уз подршку тенкова. Хрватска страна активирала је „први, огледни дио заједничког злочиначког подухвата - "Откос - 10". Већ прије тога, затечени српски народ на Билогори и његова у у

крајњој нужди направљена каква – таква оружана заштита, прозвани су прво *четницима*, па *србочетницима*, *бунтовницима*, а онда *агресором* на хрватску територију.

Не знам по којој основи и критеријуму их назваше и „Великосрпским агресором“. Да се одмах разумијемо – никаковог „устанка“ или „побуне“ српског народа у Грубишном Пољу и на Билогори није било. Ни једног потеза или манифестације није било који би имали тај значење. Тако нешто, осим празне фабуле, у догађањима на Билогори нигдје са чињеницама или примјерима не наводи ни хрватска страна. А о томе, како човјек може бити агресор живећи и радећи домаћинске послове у свом дворишту, који поред сталног издржавања господарства, храни, издржава, уздиже своју породицу и са њом живи у властитој кући, на чукундједовском, вишевјековном, властитим рукама ограђеном дворишту и имању, то још нико здравог разума није докучио!

Очито да је агресор онај који си узима право да ремети тај мир, да упада у то двориште са рафалном паљбом, са упереном бајонетом на пушки, који убија домаћина и породицу, који пљачка и пали кућу домаћина, одводи стоку и одвози покретну имовину. Оно што је заиста несхватљиво, то је да страхоте тих злочина, т ај геноцид као и онај 1941. - 1945. године, не баш ћутке, у глумом заносу подржава највећи дио хрватске јавности, римокатоличка црква у Хрвата па и хрватска интелектуална елита. Интелектуална елита добро плаћена, чак и пише у том контексту, отворено лаже, али не улази у јавне дуеле!. Раде то без трунке интелектуалног поштења и професионалне етике.

Снаге „Откоса – 10“ својим наступом и начином дјеловања 31. октобра 1991. год. су угрозиле опстанак слабо,

готово симболично заштићеног становништва српских села на Билогори. Фронт наступања хрватских снага је веома дугачак, широк, па се отпор Срба своди на обезбеђење времена потребног народу да се властитим транспортним средствима покрене и извуче у правцу „истока“, носећи са собом најнужније за преживљавање и остављајући иза себе целокупну имовину! Тако је у ноћи 31. октобар/1. новембар, на температури од неких десетак степени испод нуле, у збијег и неизвјесност кренуло преко 4.000 чланова српских породица, младо и старо, велико и мало, здраво и болесно, покретно и непокретно.

У свом повлачењу завидну храброст, уствари одсудну, последњу битку за сигурност збјега наоружани Срби дали су за одбрану сигурности пута који се одваја од магистралног пута Барч – Вировитица – Грубишно Поље и води у село Турчевић Поље. Окршај је био оштар, трајао је читав дан, до предвече. Нит један одбрамбени положај Срба није пао! Вишекилометарска колона избјеглица у току ноћи прошла је у смрзавици и проваљеном блату уз огромне напоре, ливаде и узбрдицу према Турчевић Пољу и нашла се пред зору на цести Турчевић Поље – Кореничани.

Хрватске снаге опрезно су се идућих дана приближавале српским положајима са којих се није пуцало! По њиховом тумачењу, Билогора је ослобођена од великосрпског *jugočetničkog* агресора! Дакле, не од некаквих побуњених Срба, некаквих србочетника, него, ни мање ни више од југочетничког агресора, што звучи бојовније, упркос лажи, јер тамо није било ни једног војника ЈНА ни четника. Побједничка страна ово етничко чишћење на Билогори под кодним називом „Откос – 10“ назива „Огледним моделом за ослобођење Хрватске од Вели-

косрпске агресије“. Да је било некакво „огледно“ дјело за даљња етничка чишћења Хрватске од Срба, морамо признати, било је. Будућа, бројчано знатнија и крвавија етничка чишћења, “Бљесак“ и „Олуја“, имала су исте карактеристике као и на Билогори - неселективно гранатирање, убијање доступних, заосталих српских цивила, пљачку покретне имовине и стоке, минирање и паљење читавих села где није било борбених дејстава.

Да је тај дио "Домовинског рата" добио и атрибуте антифашистичке борбе и као такав могао послужити за обмањивање домаће и стране јавности о томе да је то уствари само наставак антифашистичке борбе хрватског народа од 1941. до 1945, можда је за аргументацију најбоље поменути цитат из књиге "Откос":

“Pobjeda... „Čitav dan, pa i dugo u noć, orile se pjesme: „Evo zore, evo dana“, „Oj hrvatska mati“, „Čavoglave“ ...“Lili Marlen“. (стр. 46 - 47).*

Као успут, полупани су сви споменици и уништена сва антифашистичка обиљежја Другог свјетског рата. Остаје да се констатује чињеница: на Билогори су побиједили и тријумфују још и данас усташтво и фашизам. Почетком децембра настављено је етничко чишћење Западне Славоније од Срба у широком захвату од Драве, Подравске Слатине и Дарувара, до предграђа Пакраца.

Пук. др Милан Басташић, предсједник Завичајног удружења „Билогора“, Београд, августа 2013.

---

* Debić, Ivica; Delić, Ante, *Otkos*, "Matica hrvatska", Grubišno Polje, Vjelovar, 1999.

САДРЖАЈ

ЖРТВЕ ИСТОЧНЕ БИЛОГОРЕ 1991.-1997.

Свједочење о невремену.....	7
Како је почело?	9
ПОПИС ЖРТАВА	25
А/ Погинули борци	27
Б/ Страдали цивили	35
В/ Срби убијени у саставу хрватских формација	55
Ендноте	58
Милан Басташић: О "Откосу-10" са друге стране	75

CIP - Каталогизација у публикацији -
Народна библиотека Србије, Београд

811.163.41'373.232.1(031)
81'373.2

РАДЕЛИЋ, Ранко, 1951 -

Жртве источне Билогоре 1991.-1997.

/ Ранко Раделић. - Београд : Завичајно
удружење "Билогора", 2023 (Гроцка : Донат
граф). - 00 стр. : илустр. ; 21 см. (Библиотека
Задужбина / [Завичајно удружење "Билогора";
књ. 16])

Тираж 100. -

ISBN 978-86-82622-00-0

а) Презимена - Билогора - Лексикони

COBISS.SR-ID 59789321

ПАРАСТОС ЗА СТРАДАЛЕ БИЛОГОРЦЕ 28. ОКТОБРА 2023.

У суботу, 28. октобра 2023. у храму св. апостола и јеванђелисте Марка у Београду, са почетком у 9,00 часова, служиће се парастос за 82 страдала цивила и погинула борца у току грађанског рата и пораћа у Хрватској 1991.-1997, поријеклом са источне Билогоре, те преко 100.000 православних Срба рођених и сахрањених на Билогори и другдје, од 1552 - 2022. године. Парастос организује Завичајно удружење “Билогора”, а служиће га старјешина храма Св. Марка, архимандрит Нектарије Ђурић.

